

अहम् आवाम्

वर्ष नववे | अंक ७ | जानेवारी २०२२ | पृष्ठे ५२

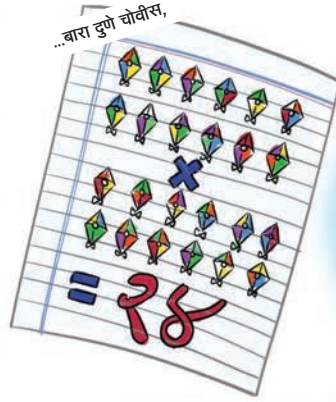
वयसम्

कल्पक, चौकस
किशोराचे मासिक

मूल्य
₹ ९०/-

आणवडी

मग? असणारच. आज संक्रांत आहे ना.

प्रकाशक

श्रीकांत बापट

सल्लागार

डॉ. अनिल काकोडकर

कुमार केतकर

डॉ. आनंद नाडकर्णी

डॉ. उदय निरगुडकर

अच्युत गोडबोले

राजीव तांबे

श्रीकांत वाड

मुख्य संपादक

शुभदा चौकर

(पीआरबी कायद्यानुसार जबाबदारी)

मुखपृष्ठ

अदिती पाध्ये-देसाई

सुलेखन

अच्युत पालव

अंकातील चित्रेअदिती पाध्ये-देसाई, जुईली माहीमकर,
आराध्य नाईक**वरिष्ठ उपसंपादक**

क्रांती गोडबोले-पाटील

मांडणी-सजावट

क्रांती गोडबोले-पाटील

मुद्रितशोधन

शिवानी ओक

वितरण व्यवस्था

राजेंद्र गोसावी

'वयम्' हे मासिक मालक, प्रकाशक
श्रीकांत बापट यांनी
मेसर्स रेड एलिफंट, ३१५/ए १, शाह
अॅण्ड नाहर इंड. इस्टेट, ३रा मजला,
एस. जे. मार्ग, लोअर परेल (प.)
मुंबई- ४०००१३, येथे छापून, २०१,
नॅट चेंबर्स, वंदना सिनेमाजवळ,
ठाणे- ४००६०२ येथे प्रसिद्ध केले.
या अंकातील सर्व मतांशी संपादक
सहमत आहेत असे नाही. सर्व हक्क
प्रकाशकाधीन.

संपादकीय विभाग :

'वयम्' न्यू वंदना को. ऑप. हा. सो., ३रा
मजला, लालबहादूर शास्त्री मार्ग, वंदना
सिनेमाजवळ, ठाणे- ४००६०२.
दूरध्वनी : ०२२-२५९८६२७०
इमेल : info@wayam.in

www.wayam.in

अंतरंग

संपादकीय : शुभदा चौकर- ४

स्वप्नांची डबी : मल्हार अरणकल्ले- ६

कल्पककला : स्वरूपा वकनाली- ९

भाडेकरू : डॉ. संजय दाते- १०

चपखल : प्रतिभा गोपुजकर- १३

ओह! माय क्रॉन? : डॉ. उज्वला दळवी- १४

अंक-फूल : सुरेखा काणे- १७

दुधाचा फुगा : राजीव तांबे- १८

परोपकारी नरेंद्र- १९

दिल्लीत इतकं धुरकं का? : सुप्रिया देवस्थळी- २०

कबूतर आ... आ... आ...! : अश्विनी बर्वे- २२

सल : कांचन जोशी- २५

Hide & Seek : Juilee Mahimkar- २६

आम्ही (पण) कात टाकतो : मकरंद जोशी- २८

वेचक-रोचक : मेघना जोशी- ३०

माझे किशोरवय : डॉ. राधाकृष्णन पिल्लई- ३१

क्लासिक : धनवंती हर्डीकर- ३४

'खिडकीतला निसर्ग' फोटो स्पर्धा फोटो- ३८

A Winner Again : Prachi Mokashi- ४०

The Miraculous Five : Shweta Deshmukh- ४४

सहज-शोध : सोनाली कोलारकर-सोनार- ४८

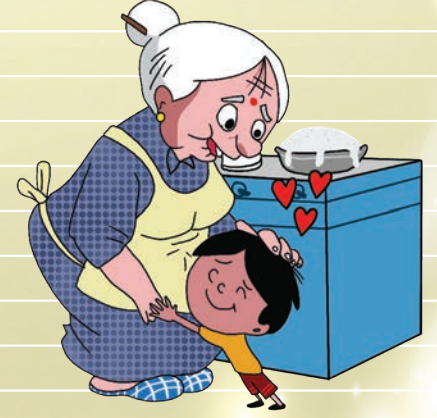
विरंगुळा : एकनाथ आव्हाड- ४९

कागद, छपाई यांसह सर्व खर्च वाढल्याने जानेवारी २०२२ पासून वयम् मासिकाचे
वार्षिक शुल्क वाढवून ते रु. ८०० करण्यात आले आहे. सध्याच्या सभासदांना त्यांचे
सभासदत्व असेपर्यंत आधीप्रमाणेच अंक मिळत राहील, याची कृपया नोंद घ्यावी.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकाच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले असले
तरी या नियतकालिकातील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

'वयम्' वाचकांनो, दर महिन्याला २० तारखेपर्यंत तुम्हांला अंक पोहोचला नाही तर
'वयम्'च्या दूरध्वनी क्रमांकावर सोमवार ते शुक्रवार सकाळी १० ते संध्याकाळी ६ या
वेळीत संपर्क साधावा, ही विनंती. -संपादकीय आणि वितरण विभाग

नववर्षाच्या आणि प्रजासत्ताकदिनाच्या हार्दिक शुभेच्छा

संपादकीय

‘अक्षर’ आनंद !

‘वयम्’ दोस्तांनो,

नाशिकच्या साहित्य संमेलनात मला वाचणारी मुलं भेटली. त्यांना वाचनाची व लेखनाची गोडी लावणारे कितीतरी पालक आणि शिक्षकही भेटले. अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाला हजर राहण्याची ही माझी आठवी-नववी वेळ असेल, पण इतक्या संख्येने पालक व शिक्षक मुलांचे बोट धरून त्यांना घेऊन संमेलनाला येतात, साहित्यिकांना भेटवतात, पुस्तके, मासिके घेऊन देतात, हे चित्र पहिल्यांदा पाहिले. त्या काळात एस.टी. सेवा बंद होती. तरी यातायात करून ही मंडळी कुठूनकुठून आली होती ! ज्या गावात साहित्य संमेलन असते, त्या त्या ठिकाणच्या शाळा झुंडीने आपापल्या विद्यार्थ्यांना ट्रीपला नेल्यासारखे साहित्य संमेलनाच्या नगरीत घेऊन जातात. ही प्रथा आहेच. पण अशा एकसाथ आलेल्या मुलांना शिस्तीत ठेवण्यासाठी हात कमरेवर बांधून संमेलनाच्या मांडवात फिरावे लागलेलेही पाहिलेय मी. कारण मुले कुठे थबकली व रेंगाळली आणि हरवली म्हणजे.. ?!

म्हणूनच यावेळी जे दिसले ते चित्र फारच वेगळे आणि सुखद होते. पालक आणि शिक्षक वाचन-लेखनाची आवड असलेल्या मुलांना त्यांच्यासोबत घेऊन आले होते. ही मुले मोठ्या उत्सुकतेने

साहित्यिकांना भेटत होती. त्यांच्याबरोबर फोटो काढून घेत होती. त्यांच्याशी गप्पा मारत होती. पुस्तके विकत घेत होती. आपल्या वयम् मासिकाच्या स्टॉलवरसुद्धा अगदी उड्या मारत, नाचत येत होती. जो अंक आपल्या घरी किंवा शाळेत येतो, त्या मासिकाचे कितीतरी जुने, नवे अंक पसरलेले बघून हरखून जात होती. अनेक शिक्षक त्यांच्या शाळेत ‘वयम्’मधले साहित्य वाचून दाखवतात आणि ‘वयम्’च्या स्पर्धात भाग घेण्यासाठी मुलांना उद्युक्त करत असतात. असे शिक्षक त्यांच्या विद्यार्थ्यांना आवर्जून ‘वयम्’च्या दालनातही घेऊन येत होते.

साहित्य संमेलन म्हणजे साहित्यक आणि रसिक यांचे स्नेहसंमेलन असते. तिथे स्टेजवरून विविध विषयांवर चर्चा, परिसंवाद, मुलाखती, भाषणे असे अनेक कार्यक्रम सुरू असतात. शिवाय त्या नगरीत साहित्यप्रेमी मंडळींच्या गाठीभेटी होत असतात. ओळखपाळख लागत नाही. कुणीही यावे, परस्परांना भेटावे, आवडलेल्या साहित्याबद्दल सहज-गप्पा माराव्या, असा मोकळेपणा त्या मांडवात असतो. प्रचंड मोठे पुस्तक-प्रदर्शन असते तिथे. हज्जारो पुस्तकं पाहायला मिळतात. बिनधास्त पुस्तके

चाळावीत, कुणी तुम्हांला हटकत नाही की 'हात का लावता'... अशी चंगळ एरव्ही दुर्मीळ असते. जत्रेत किंवा अम्युझमेंट पार्कमध्ये जसे एका मांडवात विविध खेळ असतात, तसे या साहित्य नगरीत अनेक सांस्कृतिक कार्यक्रम सुरू असतात. यंदाच्या संमेलन-नगरीतल्या झाडांवर, कानाकोपऱ्यात कवितांचे, अभिजात उताऱ्यांचे सुंदर फलक होते. जेवणाच्या मांडवात पु. ल. देशपांडे यांच्या 'माझे खाद्यजीवन' मधले रसरशीत उतारे चितारलेले होते.

तिथल्या एका हिरवळीवर आपले सुलेखनकार अच्युत पालव यांनी धमाल केली. त्यांनी झेलेवर प्रचंड मोठा कॅनव्हास उभारला होता. काही गीतांच्या चालीवर अच्युत पालव त्यांची कला सादर करत होते. भारी अनुभव होता तो! बालकुमारांच्या दालनात विद्यार्थ्यांचे कविता-वाचन, ज्येष्ठ अभिनेते व लेखक दिलीप प्रभावळकर यांच्याशी गप्पा, मेहता प्रकाशनच्या दालनात राजीव तांबे यांच्या देखण्या पुस्तकसंचाचे प्रकाशन... अशी मजा चालू होती. ज्या मुलांनी हे साहित्यिक व सांस्कृतिक वातावरण अनुभवले, त्यांच्यासाठी ते अविस्मरणीय ठरेल.

शिक्षण फक्त शाळेच्या इमारतीतच होते किंवा पाठ्यपुस्तकांतूनच होते, असे नाही, याची लख्ख

जाणीव आता सर्वांना झाली आहे. जेवढे अधिकाधिक पोषक अनुभव आपण घेऊ, तेवढी आपली क्षमता बहुविध पद्धतीने फुलणार आहे, हे अनेकांना कळले आहे.

अगदी कडेवर असलेल्या, छोट्याशा मुलांचे पालक जेव्हा 'वयम्'चे सभासद-अर्ज भरत होते, तेव्हा मी त्यांना उत्सुकतेने त्याबद्दल विचारले. 'अहो, मोबाइल डेटाच्या पॅकेजवर इतकं खर्च करतो आम्ही, मग वाचण्यासाठी नको करायला?' 'वयम् मासिक घरी आले की आम्ही सारे मिळून वाचतो, त्यावर गप्पा मारतो', 'मुलांच्या नावावर असे आकर्षक मासिक दरमहा घरी आले की नक्की वाचावेसे वाटेल त्यांना' असे त्यांचे बोल ऐकले आणि मन भरून पावले.

सकस साहित्य वाचायची सवय लागली की मिळणारा आनंद 'अक्षर' असतो. 'अ-क्षर' म्हणजे कधीही नष्ट न होणारा! चांगल्या वाचनाच्या प्रांगणात रमण्याची चटक लागली की, विकासाची अक्षर-वाट सापडते. नव्या वर्षात आपण सर्वांनी मिळून अधिकाधिक 'अक्षर-आनंद' मिळवत राहूया!

-शुभदा चौकर

cshubhada@gmail.com

दप्तरातली छोटीशी
पत्र्याची डबी म्हणजे
आमच्याकडची मोठी
संपत्ती असायची .
आवडत्या, छोट्या
छोट्या वस्तू त्यात
जमवत राहायचो आणि
हळूच एकमेकांना
दाखवत राहायचो ...
...अतिशय तरल
ललितलेख-

स्वप्नांच्या डबी

आजच्याइतकं प्लास्टिक सगळीकडे पसरलेलं नव्हतं, तेव्हाची गोष्ट. आपल्या घरात आज प्लास्टिकचे अनेक छोटे-मोठे डबे असतात; पण आम्ही शाळकरी वयाचे होतो, तेव्हा हिंगाच्या पत्र्याच्या छोट्या डब्या मिळत. घरोघरी त्या असायच्या. हिंग कधी संपतो आणि रिकामी डबी केव्हा हाती पडते, याकडे आम्हां मुलांचं लक्ष असे.

आमच्या शालेय जीवनात या हिंग-डबीला एवढं महत्त्व का होतं ठाऊक आहे? आम्ही सगळी मुलं या डबीत आमची स्वप्नं गोळा करून ठेवीत असू. बऱ्याच मुलांकडे डब्या असायच्या, त्या त्यांच्यावरच्या रंगीबेरंगी कागदी वेष्टनांसह (Rappers). या 'पोषाखा'तल्या डब्या कमालीच्या आकर्षक दिसत. त्यावर चित्रं असायची. कसलीतरी इंग्रजी अक्षरं असायची, पण आम्हांला आकर्षण असायचं ते त्या रंगांचं! सगळे रंग अगदी भडकपणाकडे झुकणारे. जास्त दिवस वापरल्या गेलेल्या डब्यांवरली कागदी वेष्टनं काही काळात फाटून जात आणि तिथं डबीचं नवं चकचकीत रूप दिसू लागे. नुकतंच वेष्टन निघून गेलेल्या डब्यात आम्ही आमचे चेहरे आरशातल्यासारखे पाहत असू. डब्यांच्या गोलाकारामुळे सगळ्यांचेच चेहरे कधी पसरट; तर कधी उभट दिसत. स्वतःच 'तसलं' रूप बघताना खूप गंमत वाटे.

या डब्यात आमची स्वप्नं दडलेली असायची.

स्वप्न म्हणजे आम्हांला आवडणाऱ्या गोष्टी. त्यात कशाचाही समावेश होई; कारण आमचं भावविश्व डबीतल्या प्रत्येक गोष्टीशी घट्ट जोडलेलं असे. भाजलेले चिंचोके, कवड्या, लाल आणि काळ्याकुट्ट रंगाचा पोषाख (ड्रेस) असलेल्या इवल्याशा गुंजा, बांगड्यांच्या काचांचे वळसे असलेले तुकडे, चार-चार डोळ्यांच्या रंगीबेरंगी गुंड्या (बटनं), खडू-पेन्सिलचे तुकडे, दोरा किंवा रंगीत लोकरीचा एखादा तुकडा, बाटलीचं रंगीबेरंगी झाकण, जुनंपुराणं टपाल तिकीट, प्राणी-पक्षी यांच्या आकाराचे खोडरबर असं काहीही या डब्यात असे. आम्ही ते वेळोवेळी साठवून ठेवलेलं असे. कधी

कधी काही गोष्टी दोन-दोन, चार-चार होत. मग त्यांची मित्रांबरोबर अदलाबदल होई. आपल्या डबीत जे नाही ते मित्रांकडून मिळवायचं; आणि त्यांना हवं असलेलं आपल्या डबीतलं काही काही त्यांना देऊन टाकायचं. हे व्यवहार अगदी पारदर्शीपणानं आणि निरागसपणानं व्हायचे. मित्रांच्या डबीत वेगवेगळ्या, इतरांकडे सहसा न आढळणाऱ्या गोष्टी असल्या, म्हणजे एकसारख्या त्याच स्वप्नांत येत. मग दुसऱ्या दिवशी आपोआप नवनव्या गोष्टींचा शोध सुरू होई. शोधक नजर सगळीकडे एकसारखी भिरभिरत राही.

वर्गातल्या एका मित्राचा मामा मुंबईला खेळण्यांच्या कारखान्यात होता. अधून-मधून तो

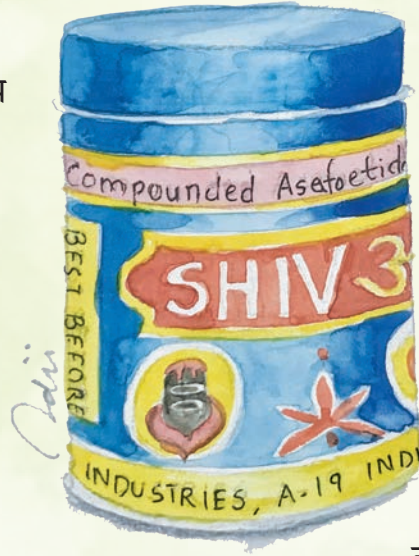
चित्र- अदिती पाध्ये-देसाई

त्यांच्याकडे यायचा. आला, की चांगला आठ-दहा दिवस मुक्काम ठोकायचा. भाचरांसाठी तो सुंदर सुंदर खेळणी घेऊन यायचाच; पण त्याच्याकडे मोठ्या खेळण्यांच्या छोट्या प्रतिकृतीही असायच्या. ही असली खेळणी आम्ही कधीच पाहिलेली नसायची. या मित्राच्या दप्तराची पिशवी चांगली फुगीर दिसली, की त्याचा मामा मुंबईहून आला असल्याचं आमच्या लक्षात येई. मग आमचा

तर जास्तीत जास्त वेळ या मित्राच्या घरी पडे. पुढचे काही दिवस तो सगळ्यांचाच मित्र व्हायचा. कुणी त्याला चिडवायचं नाही. त्याच्याशी भांडायचं नाही. चिमणीच्या हातानं तोडलेल्या खाऊचा मोठ्यात मोठा वाटा त्याला दिला जाई. ही सारी किमया त्याच्या फुगलेल्या दप्तरातल्या खेळण्यांची असे. रात्री अंगावर पांघरूण ओढून घेताना डोळ्यांबरोबर मित्राच्या दप्तरातली नवनवी खेळणीही पांघरूणात मिटून जात; आणि नंतर स्वप्नात येत.

मित्राच्या घराजवळ असणारे आम्ही सगळेच जण त्याच्या मामाशीही मैत्री जुळवीत असू. भाचरांबरोबर मामा कुठे भटकायला निघाला, की आम्हीही त्यांच्यात मिसळत असू. मामा मुंबईतल्या एकेक गमती सांगायचा. गर्दीनं दुथडी भरून वाहणारे रस्ते, धावत्या लोकलगाड्या, डबल डेकर बसगाड्या, राणीची बाग, समुद्रकिनारे, आकाशात झेपावणारी विमानं असं कितीतरी तो सांगत राही. यातलं काही काही आम्ही चित्रांत पाहिलेलं असे. जे कधीच पाहिलेलं नसे, त्याचं वर्णन अचंबादर्शक

‘आ’कारातून आमच्या चेहऱ्यांवर दिसत राही. कधीकधी मामा आमच्यावरही खूश व्हायचा आणि त्याच्याकडल्या खेळण्यांच्या छोट्या प्रतिकृती आम्हांलाही ‘बहाल’ करायचा. आमच्या जवळची स्वप्नांची डबी त्यामुळे समृद्ध होऊन जायची !

या डबीचं स्थान आमच्या खिशांत असे. घाईघाईनं चालताना किंवा धावताना डबीतल्या वस्तूंचे आवाज आजूबाजूला पसरत जात. या आवाजांवरूनच खुळखुळणाऱ्या डबीत काय काय असू शकेल याचा अचूक अंदाज बांधणारेही काही ‘बहादूर’ आमच्यात होते. या वस्तू ते कशा ओळखायचे, ते कधीच समजलं नाही; पण त्यांनी ओळखलेल्या वस्तू सहसा कधी चुकायच्या नाहीत. आपणही अशा ‘विद्ये’त तरबेज झालो असल्याची स्वप्नही कधीकधी पडायची; आणि स्वतःचा खूप अभिमानही वाटायचा.

आमचं तेव्हाचं हळवं भावविश्व, घट्ट पकडून ठेवलेल्या त्या डब्या नंतर कधी ओंजळीतून घरंगळून गेल्या, ते लक्षातही आलं नाही. आता तर त्या खूप दूर दूर गेल्या आहेत. इतक्या दूर, की आता त्यांचे परतीचे रस्तेही बुजून गेले आहेत.

आमच्या खिशात तेव्हा अतिशय मायेनं जपलेली ती ‘स्वप्नांची डबी’ अचानक केव्हातरी स्वप्नात डोकावते, पावलापावलांबरोबर डबीतल्या आवाजांचं संगीत सुरू होतं; आणि ऋतुचक्राची गती उलटी होऊन तेव्हाचं बालपण अंगाखांद्यावर फिरून खेळू लागतं !

—मल्हार अरणकल्ले

arankalle.malhar@gmail.com

(नामवंत लेखक)

कल्पकला

करवंटीपासून बहु-उपयोगी हॅंगर

साहित्य- दोन किंवा तीन मोठ्या आकाराच्या करवंट्या, सुतळ/लोकर, पटकन चिकटणारा गोंद, अॅक्रेलिक कलर्स, वार्निश, सँडपेपर, डेकोरेशनसाठी मणी / पाईन कोन्स इत्यादी.

कृती- करवंट्या सँडपेपरने घासून गुळगुळीत करून घ्या. त्यांना अॅक्रेलिक कलर्सनी छान रंगवून वार्निश करून घ्या. व्यवस्थित सुकल्यावर सुतळीच्या किंवा लोकरीच्या लुपमध्ये एकाखाली एक ठेवून (फोटोत दाखविल्याप्रमाणे) चिकटवून घ्या. आवडीनुसार पाईन कोन्स, घुंगरू किंवा मणी अडकवून सजवा.

मुलांनो, हा तयार झालेला हॅंगर घरातल्या एखाद्या कोपऱ्यात लटकवा. त्यात सुगंधी फुलं ठेवली, तर वेगळ्या एअर फ्रेशनरची गरज भासणार नाही.

हा हॅंगर घरात अगदी लहान मुलांच्या हाताशी लागेल असा टांगला, तर तुमच्या बर्थडे पार्टीला त्यात चॉकलेट्स ठेवता येतील आणि अगदी छोट्या मुलांनाही त्यातून चॉकलेट स्वतः काढता येईल.

हा हॅंगर जर खिडकीबाहेर किंवा अंगणात एखाद्या झाडाला टांगला, तर त्यात पक्ष्यांसाठी दाणे/पाणी, फुलपाखरांसाठी फळांचे तुकडे (त्यातला गोड रस प्यायला काही फुलपाखरं येतात, हे तुम्हांला ठाऊक आहेच.) ठेवू शकता.

इतरही लहानसहान पटकन लागणाऱ्या, घरातल्या गोष्टी ह्या हॅंगरमध्ये ठेवू शकतो. नक्की तयार करा हा करवंटीचा बहुउपयोगी हॅंगर !

-स्वरूपा वक्नाली

swarupamv@gmail.com

खिडकीत पक्ष्यांसाठी खास जागा
करायची आणि त्यांना भाड्याने द्यायची, हा
माझा छंद . भाडेकराराच्या अटी-शर्तीही
केल्या आहेत . आणि भाडे किती व कसे
माहितीये...? वाचा हा ललित लेख-

भाडेकरू

खिडकीत अथवा बाल्कनीत पक्ष्यांना भाड्याने राहायला जागा देणे हा तसा माझा फार पूर्वीपासूनचा छंद. चिमणी हा आवडता भाडेकरू. एकदा कबुतराने मला हातोहात गंडवले. सहज म्हणून बसायला यायला लागले व खिडकीतली जागा बळकावली. सोडता सोडेना. घाणही खूप केली. भाडेकरार संपताच अक्षरशः हुसकावून लावले त्याला.

दोन वर्षांपूर्वी किचनच्या खिडकीतली दोन कुंड्यांमधली जागा एका मुनियाच्या जोडीला दिली होती. मुनियांना मी टेकडीवर फिरायला जाताना

बऱ्याच वेळा पाहिले होते. तशा शांत, नाजूक व निरुपद्रवी वाटल्याने गेल्या वर्षी त्यांना जागा दिली. त्यांनीही त्रास अजिबात दिला नाही.

मागील पावसाळ्यात पुन्हा एकदा मी भाडेकरू ठेवण्याचा विचार सुरू केला. टेरेसवर कबुतरांचा वावर होताच, पण आधीचा अनुभव बघता त्यांना जागा देणे कदापि शक्य नव्हते. सुगरणीची दोन वापरलेली घरटी टेरेसवर शोपीस म्हणून टांगली होती. पण ती भाड्याने अथवा विकत देण्याचा काहीच विचार नव्हता.

मी आपला मुनियांसाठी किचनच्या खिडकीची जाहिरात सुरू केली. मागच्या वर्षी जशा कुंड्या होत्या, तशा थोड्याफार मांडल्या. खिडकीच्या दुसऱ्या कोपऱ्यात बर्डफिडर टांगून मेस वजा स्नॅक्स सेंटर सुरू केले. आणि माझ्या प्रयत्नांना लवकरच यश आले. मुनियांची एक जोडी खिडकीत दाखल झाली. रोज रोज ती जोडी येऊ लागली, पण राहायला अजूनही येत नव्हती.

पण माझ्या जागेपेक्षा मेसचीच जाहिरातबाजी जास्त झाली असावी. कारण दोनच आठवड्यात मुनियांची संख्या दोन वरून आठवर जाऊन पोचली. चिमण्याही होत्या, कबुतरे, बुलबुल, कधी कधी साळुंक्या. काही विचारू नका. थोडक्यात काय, तर दिवसभर खिडकीत पक्ष्यांची नुसती ये जा चालू झाली. पण इतक्या वर्दळीच्या जागेत मुनिया

कसे राहाणार? सडेफर्टिंग असेल तर ठीक होते, पण फॅमिली घेऊन इतक्या गर्दीत राहाणे मुनियांना आवडले नाही. मुलांचा अभ्यास तरी कसा होणार व प्रायव्हसी पण काही नाही. जरा अंगणात आले की हीऽऽ गर्दी.

पण मला आता मागे फिरणे शक्य नव्हते. इतकी चांगली चाललेली मेस तडकाफडकी बंद करणे म्हणजे सगळ्या मेंबर्सचा रोष ओढवून घेण्यासारखे होते. मी पण विचार केला, ठीक आहे, एखाद्या वर्षी भाडेकरू नाही मिळाला तर नाही मिळाला, मेस तर चांगली चालू आहे ना !

माझे तसे टेरेसवरही लक्ष होतेच. टेरेसवर गोकर्ण छान फुलली होती. आणि एक दिवस दोन मुनिया आलेही. वेलात थोडे फिरले उडून गेले. परत आले, परत गेले. मोजून दोन काड्या जमवल्या आणि परत जागा नापसंत करून निघून गेल्या. त्यानंतर राखी प्रिनिया, शिंपी व बुलबुल असेच येत व परत जात. ह्या वर्षी भाडेकरूचे नशीब नाही, असेच मला वाटू लागले आणि एके दिवशी मी असाच हॉलमधे बसून टेरेसवरील झाडे पाहात होतो, तर सुगरणीच्या टांगलेल्या दोन घरट्यांपैकी एक जास्त हलत होते. तसा वारा काही फार नव्हता. मात्र घरटे पण वाऱ्यावर हलल्यासारखे न वाटता धक्का मारल्यावर हलावे तसे वाटत होते. मी एकटक बघू लागलो. आणि अहो आश्चर्यम् त्यातून एक पक्षी उडून बाहेर आला व टेरेसवरच्या एका झाडावर बसला. मी लगेच कॅमेरा घेऊन आलो व त्याचा फोटो काढला. तो पक्षी म्हणजे इंडियन सिल्व्हर बील होता. लगेच लक्षात येण्याचे कारण म्हणजे त्याला मी एक-दोनदा टेकडीवर पाहिले होते. फोटोही काढले होते. त्यावेळी तरी तो पक्षी माणसापासून दूरच राहाणारा असा वाटला होता आणि आज अचानक आमच्या टेरेसवर घर करायच्या तयारीत होता.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी मी तयारीतच बसलो

कॅमेरा घेऊन, थोड्याच वेळात जोडी आली व एक पक्षी घरट्यात गेला, दुसरा तिथेच तारेवर बसून राहिला. थोडक्यात त्यांना घर आवडले होते व भाडेकरू म्हणून न विचारताच येण्याच्या तयारीत होते. मी नेटवर त्यांची जरा माहिती वाचली. हो, उद्या काहीही माहिती नसलेल्याला भाडेकरू म्हणून ठेवायचे व त्रास करून घ्यायचा, कुणी सांगितला आहे हा उद्योग ! पण त्या माहितीप्रमाणे हा पक्षी हमखास सुगरणीचे जुने घरटे स्वतःचे घर म्हणून वापरतो. तसेच त्याला पांढऱ्या गळ्याची मुनिया (white throated munia) असेही एक नाव आहे. नवीन भाडेकरूची प्राथमिक माहिती मिळताच मी जरा निर्धास्त झालो. पुन्हा निरीक्षण सुरू झाले.

मात्र त्या दिवशी जोडी आलीच नाही. मी विचार करू लागलो, आपण घरट्याच्या जवळ गेलेले त्यांनी पाहिले तर नाही ना, का त्यांना याच्यापेक्षा छान

व सुरक्षित घरटे मिळाले? इतका वेगळा भाडेकरू गेल्याचे दुःखही झाले. बहुधा मीच खूप अपेक्षा केल्या होत्या.

दोनतीन दिवसांनी जोडी परत हजर झाली. घरटे तयारच होते, त्यामुळे आतील थोडी बदलाबदल करून त्यांनी अंडी घालायची तयारी केली. थोडक्यात, माझी भाडेकरू शोधमोहीम संपली होती.

भाडेकराराच्या अटी व नियमांची मी स्वतःशीच उजळणी केली. असे लक्षात आले, की ते सगळे नियम भाडेकरू म्हणून त्यांना नाही तर मलाच लागू होते. मी त्यांना पूर्ण फर्निचरसह घर राहायला दिले होते. वर पत्रा असल्याने ऊन व पावसापासून पूर्ण

सुरक्षित. घरासमोरच टेरेस व garden view. गरज पडल्यास जवळच मेसमध्ये जेवायची सोय पण. त्यांनी मान्य केलेल्या गोष्टी म्हणजे खूप दंगा होऊ देणार नाही, घराबाहेर कचरा करणार नाही. आणि मुलांचे शिक्षण संपताच घर सोडणार. त्यांना घरात थोडाफार आतल्या आत बदल करायला हरकत नव्हती. आणि तो त्यांनी केलेलाही असावा. मी मान्य केलेल्या अटी म्हणजे विनाकारण टेरेसवर जास्त वेळ जाणार नाही. जोरजोरात आवाज करून त्यांच्या मुलांना घाबरवणार नाही व अभ्यासातही व्यत्यय येऊ देणार नाही. त्यांच्या अनुपस्थितीत त्यांच्या घराजवळ जाणार नाही. त्यांच्या घराजवळ असलेली कपडे वाळत घालायची दोरी दोन महिने वापरणार नाही. कोणत्याही कारणाने त्यांना करारापूर्वी घर सोडायला सांगणार नाही. इतक्या सगळ्या अटी व नियम सांगता सांगता भाडे किती हे सांगायचेच राहिले. अहो भाडे ते काय, तर घरबसल्या मनमुराद पक्षी निरीक्षण व मनसोक्त फोटोग्राफी. अजून काय पाहिजे?

-डॉ. संजय दाते

drsanjaydate@gmail.com

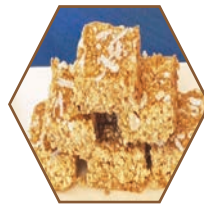
संक्रांतीदरम्यान महाराष्ट्रात काही गोड पदार्थांना विशेष महत्त्व असतं. तुम्हांला कोणकोणते गोड पदार्थ माहित आहेत? खाली काही पदार्थांची चित्रं आणि नावं दिली आहेत त्यांच्या जोड्या जुळवा.

गुळपोळी

हलवा

तीळपोळी

तिळाचे लाडू

तीळवडी

आपली भाषा समृद्ध होण्यासाठी म्हणी, **वाकप्रचार** यांचा खूप उपयोग होतो. यामुळे वाक्यातील अर्थाला वेगळेच परिमाण लाभते. खालील वाक्ये अर्थपूर्ण होण्यासाठी, गाळलेल्या जागी योग्य शब्द घाला.

१. दिवसभर चरत असते. (एका प्राण्याचं नाव)
२. तू लावलीस म्हणून त्यांचं भांडण झालं.
३. तुम्हांला काम आहे, मग आम्ही काय इथे खेळायला आलो आहोत.
४. मी तिला बोलले तर तुझ्या नाकाला का झोंबल्या?
५. त्यांनी मला पुरस्काराचं दाखवलं. (एका भाजीचं नाव)
६. एवढंसुद्धा जमत नाही तुला, डोक्यात काय भरलेत का?
७. सार्वजनिक पूजेची वर्गणी मागायला आळीतले लोक आले आणि माझ्या खिशांला लावून गेले.
८. कोणी खोटं बोललं की माझ्या अंगाचा नुसता होतो.
९. एवढा मोठा झालास तरी साधी भाजी आणणं जमत नाही तुला!
१०. चूक माझीच होती म्हणून गिळून गप्प बसावं लागलं.
११. तिचं चारित्र्य तांदळासारखं आहे हे कोणीही सांगेल.
१२. मारणाऱ्याचा हात धरता येतो, बोलणाऱ्याचं कोण धरणार!
१३. बसलं की ओवी सुचते, पडलं की पोहोता येतं.
१४. खूप समजावून सांगितलं तरी अलकाचं म्हणणं, तिने परीक्षेत लिहिलेलं उत्तरच बरोबर होतं, माझं समजावणं पालथ्या घड्यावरचं ठरलं.
१५. कुंदा दोन दिवस नृत्याच्या वर्गाला गेली आणि नृत्यविशारद असल्यासारखी मिरवायला लागली, पाण्याला खळखळाट फार, दुसरं काय!

-प्रतिभा गोपुजकर | gopujkars@hotmail.com | (ज्येष्ठ लेखिका)

चपखलची उत्तरं पान क्रमांक ३९ वर

अह! माय क्रॉब?

करोनाचे नवे अवतार का निर्माण होताहेत ? म्यूटेशन म्हणजे काय?

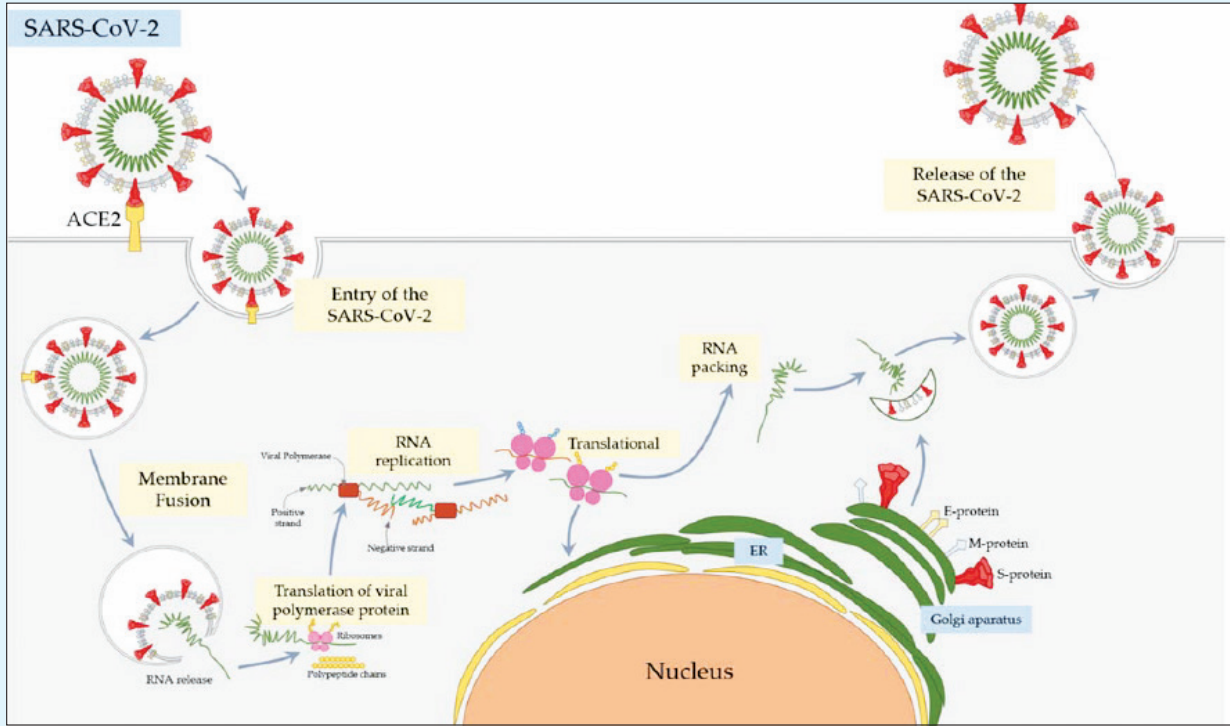
बाप रे! आत्ता कुठे तो डेल्टा ओसरत होता! तेवढ्यात आणखी नवा कोरोना! म्हणजे पुन्हा लॉक डाऊन! शाळा बंद, खेळणं बंद, सहली बंद! बसा घरात कैदेत! हे काय चाललंय?

हा कोरोना शतकानुशतक मानवजातीबरोबर सर्दी, पडशाच्या रूपात गुण्यागोविंदाने नांदत होता. एकविसाव्या शतकात २००३मध्ये (SARS-१), मग २०१२मध्ये (MERS) आणि आता २०१९मध्ये (SARS-२ रूफ Covid-१९) इतर प्राण्यांतला कोरोना वाट वाकडी करून माणसांत घुसला. त्याचा तो नवा अवतार पाहून माणसांची प्रतिकारशक्ती गोंधळली. कोरोनाचं फावलं. आपली नव्याने सुधारलेली, बरोब्यर चालणारी S-प्रोटीनची किल्ली वापरून तो झपाट्याने जास्तीत जास्त माणसांच्या शरीरात घुसला, पसरला. अनोळखी कोरोना शरीरभर पसरल्यावर प्रतिकारशक्ती अधिकच गोंधळून सैरभैर झाली आणि आपल्याच फुफ्फुसांवर, किडनीवर तुटून पडली. त्याच्याचमुळे गंभीर आजार उद्भवला. हळूहळू प्रतिकारशक्ती शिकत गेली, कोरोना माणसांत रुळला, मवाळ

झाला. २००३ आणि २०१२च्या साथी तशा शमल्या.

२०१९चा कोव्हिड-१९ त्यांच्याहून वेगळा निघाला. तो शमला नाही. तो नवेनवे अवतार घेऊन येत राहिला. ते अवतार कसे येतात?

करोना आपल्या जीन्सच्या कॉपीज माणसाच्या पेशींकडून करून घेतो. त्यामुळे एका व्हायरसपासून शेकडो नवे व्हायरस बनतात. तेवढ्या प्रचंड कामाने त्या पेशींचं इतकं शोषण होतं की ती मरून जाते. पण तोपर्यंत ते नवे व्हायरस तिच्यातून बाहेर पडतात आणि शेकडो नव्या पेशींत घुसतात. कोरोना पसरत जातो. कोरोनाच्या त्या कॉपीज बनताना त्यांच्यात सतत, भरपूर चुका होतात. त्या चुका म्हणजेच म्यूटेशन्स. त्या चुकांमुळे 'कमल वरण बनव'च्या ऐवजी 'बबन वरण बनव' असं झालं तर वरण तर बनतंच. फारसा फरक पडत नाही. 'कमल मटण बनव' झालं तर गोंधळ उडतो. आणि 'कमल मगर पकड' झालं तर हाहाकार माजू शकतो. त्यांच्यातले 'बबन वरण'वाले ते कोरोनाचे इंटेरेस्टिंग अवतार, 'कमल मटण'वाले ते काळजी (con-

cern) वाटायला लावणारे अवतार आणि 'मगर पकड' वाले गंभीर परिणामवाले (High consequence) अवतार.

तसे अवतार कोरोनातच दिसतात का ?

तसे अवतार कोरोनात आणि इन्फ्लुएन्झातही दिसतात. त्यांचे जीन्स डीएनएचे नसतात. ते डीएनएसारख्याच पण जरा वेगळ्या रसायनाचे, आरएनएचे बनलेले असतात. ते आरएनए माणसाच्या पेशींच्या सेंट्रल ऑफिसमध्ये, न्यूक्लियसमध्ये शिरू शकत नाहीत . आरएनएवाल्या जीन्सच्या कॉपीज पेशींच्या न्यूक्लियसच्या बाहेर, पेशीजलात बनतात.

पेशींच्या न्यूक्लियसमध्ये पेशींच्या डीएनएचा सुसज्ज छापखाना असतो. तिथे मानवी डीएनएच्या

कॉपीज काढायचं अत्यंत महत्वाचं काम चालतं. म्हणून तिथे कामसू प्रूफ रीडर्स असतात. नव्या बनणाऱ्या डीएनएची ते कसून तपासणी करतात. त्याच्यातल्या चुका दुरुस्त करतात, मोठ्या चुका दिसल्या तर ते डीएनए बाद केलं जातं. देवी, कांजण्या, नागीण वगैरेंचे व्हायरस डीएनएचे बनलेले असतात. त्यांच्या कॉपीज त्या छापखान्याच्या शिस्तीत बनतात. मग त्यांच्या जीन्समध्ये चुका ऊर्फ म्यूटेशन्स क्वचित होतात. त्यांचे नवनवे अवतार येत नाहीत. म्हणून ते आजार एकदा झाले की सहसा पुन्हा होत नाहीत आणि त्यांचं व्हॅक्सीन एकदा बनवलं की काम होतं.

न्यूक्लियसच्या बाहेर, पेशीजलात कोरोनाला, इन्फ्लुएन्झाला तसे माणसाच्या पेशींचे प्रूफ रीडर्स लाभत नाहीत. म्हणून त्यांच्यात चुकांचं

म्हणजे म्यूटेशन्सचं प्रमाण फार मोठं असतं. इन्फ्लुएन्झाचाही दरवर्षी नवा अवतार येतोच. उतारवयात त्याच्यासाठी दर वर्षी नवं व्हॅक्सीन घ्यावं लागतं.

पण इन्फ्लुएन्झासाठी कधी लॉकडाऊन होत नाही !

करोनाचा आता जसा भडका उडाला आहे तसा इन्फ्लुएन्झाचा भडका १९१९साली उडाला होता. तोही तीन वर्ष टिकला. २००९मध्ये त्याचा डुक्कर-अवतार करोनासारखाच प्राण्यांतून माणसांत आला. २०१४त पक्ष्यांच्या फ्लूशी दोस्ती केल्यामुळे बर्ड फ्लू पसरला होता. त्या दोन्ही वेळी तशी मोठीच साथ आली होती. तेव्हाही तिथल्या देशांनी असेच कठोर नियम पाळले होते. त्या साथी तशाच भडकत राहिल्या असत्या तर मनुष्यजात कदाचित संपूनच गेली असती. पण तिच्याबरोबरच व्हायरसही संपून गेला असता. व्हायरसला जिवंत माणसांत जगायचं, टिकून राहायचं असतं. म्हणून मवाळ होणं हे त्याच्या फायद्याचं असतं. इन्फ्लुएन्झा मवाळ झाला. केवळ सर्दी-खोकला-तापवाला गरीब इन्फ्लुएन्झा माणसांत रुळून टिकला.

करोना कधी मवाळ होईल ?

डिसेंबर २०१९चा करोना फार जोरदार होता. त्यानंतर त्याची म्यूटेशन्स, त्याचे अवतार इतके व्हायला लागले की त्यांना त्यांच्या उगमाच्या गावांवरून नावं ठेवणं कठीण झालं. मग शास्त्रज्ञांनी त्यांना ग्रीक मुळाक्षरांची नावं ठेवली. सध्या जगात धुमाकूळ घालणारा डेल्टा-अवतार हा त्याचा धडकी भरवणारा चौथा अवतार होता. पेशीत घुसायला करोना जे S-प्रोटीन वापरतो ते डेल्टा-अवतारात अधिक घुसखोर झालं होतं.

म्हणून डेल्टा-व्हायरस वेगाने जगभरात फैलावला. त्याच्यामुळे होणारा आजारही अधिक तीव्र होता. त्याचा वेग आणि तीव्रताही आता घटले आहेत. त्याच्यानंतर कॅम्पा, लॅम्डा, म्यू हे इंटरेस्टिंग, मवाळ अवतार झाले.

भारतात बहुसंख्य लोकांकडे आता करोनाशी लढायची प्रतिकारशक्ती आहे. तिथे आता तो सर्दीपडशाच्या रूपात कायमचा (endemic) राहायला हवा. पण अजूनही जगाच्या सगळ्या कोपऱ्यांत माणसांना तशी प्रतिकारशक्ती आलेली नाही. आफ्रिकेच्या दक्षिण भागातल्या फार थोड्या लोकांना व्हॅक्सीन मिळालं होतं. आता तिथेच तो अधिक घुसखोर ओमायक्रॉन उफाळला आहे. नऊ नोव्हेंबरला बोटस्वानात पहिला पेशंट ओमायक्रॉनने आजारी झाला. तेव्हापासून पंधरवड्याच्या आतच, अतिशय तत्परतेने शास्त्रज्ञांनी त्याच्या जीन्सची कुंडली मांडून ती WHO ला कळवली देखील ! ओमायक्रॉनच्या जीन्समध्ये महत्त्वाची अशी तीस म्यूटेशन्स झालेली आहेत ! तरी सध्याच्या RT-PCR चाचण्यांनी त्याचं निदान करता येईल आणि आत्ताची व्हॅक्सीन्सही त्याच्याविरुद्ध काम करतील अशी शास्त्रज्ञांची अटकळ आहे. त्याची फैलावायची ताकद डेल्टाच्या तिपटीहून अधिक आहे. वेगवान जगप्रवासामुळे तो झपाट्याने फैलावतो आहे. पण त्याची लक्षणं अद्याप तरी मवाळ आहेत. कुणालाही ऑक्सिजनची गरज लागली नाही. अजून एकही मृत्यू झाला नाही. तरी शास्त्रज्ञ अधिक माहिती गोळा करताहेत. दोन-तीन आठवड्यांत पुरेशी माहिती गोळा होईल आणि काही निष्कर्ष काढता येईल.

पण आपण काय करायचं ?

व्हॅक्सीनचे दोन्ही डोसेस घ्यायचे. ज्यांनी फार

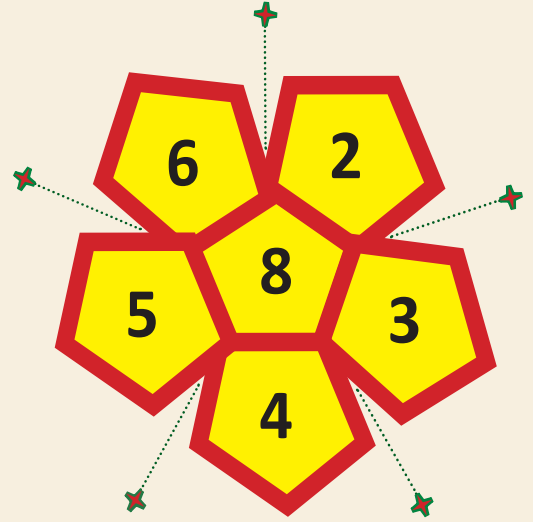
लवकर व्हॅक्सीन घेतलं आहे त्यांनी शक्य झाल्याबरोबर तिसरा बूस्टर डोसही घ्यावा. नव्या अवतारांत S-प्रोटीनमध्ये बदल झाले तरी संपूर्ण व्हायरसचं बनवलेलं आपलं कोव्हॅक्सीन परिणामकारक, प्रभावीच राहिल.

मास्क-अंतर-धुलाई या त्रिकूटाचा त्रास वाटतो आहे खरा पण त्या त्रिकूटामुळे गेल्या दोन वर्षांत साध्या सर्दीपडशाचं प्रमाण देखील बरंच घटलं आहे. नवी औषधं, नवं व्हॅक्सीन तयार होईपर्यंत ते त्रिकूटच आपल्याला तारतं हे समजलं आहे. ते साधं त्रिकूटी व्रत आपण काटेकोरपणे पाळायचं.

एकविसावं शतक सुरू झाल्यापासून तशा नवलाईच्या साथी एकामागोमाग येत राहिल्या आहेत. त्या व्हायरसांच्या उगमाचा मागोवा संशोधक घेताहेत. तोवर सध्यातरी निसर्गप्रेमी, शिकारी माणसांनी, जंगली मांस विकणाऱ्यांनी वाघळं-खवलेमांजरं-उदमांजरं आणि इतरही कोरोनाप्रिय प्राण्यांशी अती घसट टाळावी. नव्या साथीची कुणकुण लागल्याबरोबर शास्त्रज्ञ जगाला सावध करतीलच. तेव्हा प्रत्येकाने लस टोचून घेतली आणि त्रिकूटी व्रत पाळलं तर पुढचा व्हायरस कव्हात ठेवायला बरीच मदत होईल. माणसामाणसांतलं शत्रुत्व विसरून आपल्याला त्या 'माणुसकीच्या शत्रू'ना, व्हायरसांना हरवायचं आहे. आता मानवतेची खरी लढाई तीच आहे.

-डॉ. उज्ज्वला दळवी
ujjwalahd9@gmail.com
(वैद्यकतज्ञ व नामवंत साहित्यिक)

अंक-फूल

सूचना- या पटात एकूण सहा अंक आहेत. कोणतेही तीन अंक एकदा वापरून असे उदाहरण तयार करा की, ज्याचे उत्तर (3) येईल.

उदा. $6 \times 4 \div 8 = 3$

किमान सहा व कमाल कितीही उदाहरणे सोडवू शकता. गणित कं, चे, भा, गु, बे, व (BODMAS) पद्धतीनेच सोडवावे.

अंक-फूलचे उत्तर पान क्रमांक- ३९

-सुरेखा काणे
rekhakane@gmail.com

दुधाचा फुगा

आजीने सकाळी एका मोठ्या गॅसवर अंधोळीसाठी पाणी तापवत ठेवलं. दुसऱ्या छोट्या गॅसवर चहासाठी दूध गरम करत ठेवलं. आजी अन्वयला म्हणाली, “जरा या दुधाकडे आणि पाण्याकडे लक्ष ठेव. मी आलेच.”

अन्वय गॅससमोर उभा राहिला. दूध तापू लागलं. दुधात छोटेछोटे बुडबुडे येऊ लागले. दुधावर साय तरंगू लागली. आता हळूहळू दूध उकळू लागलं. दुधावर छोटासा फुगा तयार झाला. त्याच सुमारास पाणी पण उकळू लागलं. पाण्यातून बुडबुडे येऊ लागले. पाण्यातून वाफा उसळू लागल्या.

आता यावेळी नेमकं काय करायचं, ते काही अन्वयला समजेना. आजीने

तर त्याला फक्त ‘लक्ष ठेवायला’ सांगितलं होतं, पण लक्ष ठेवायचं म्हणजे काय करायचं?

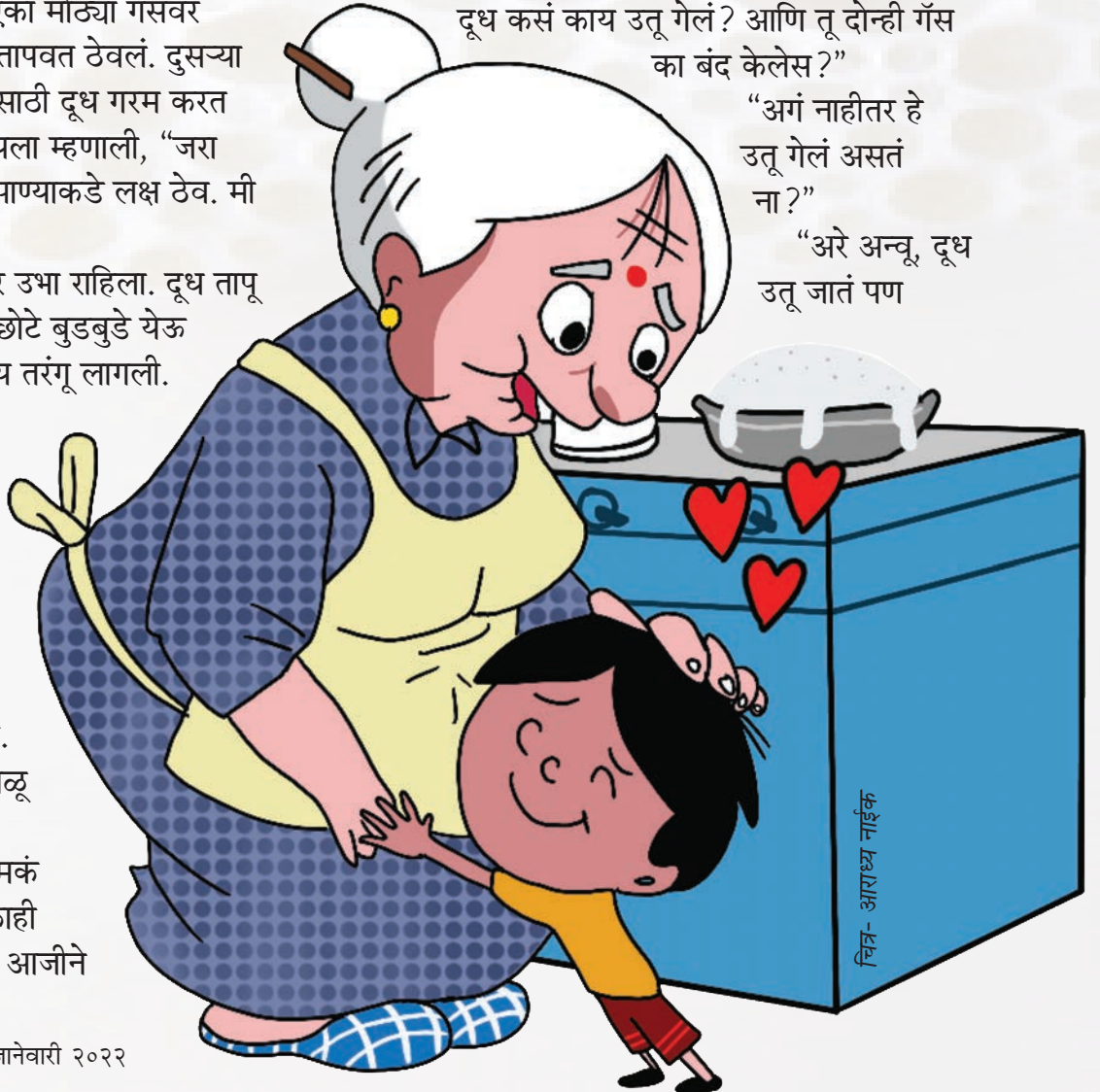
आता दुधाच्या पातेल्यातला दुधाचा फुगा मोठा होऊ लागला आणि अचानक दुधाच्या पातेल्यातून येणाऱ्या वाफा बंद झाल्या. त्याचवेळी पाण्याच्या पातेल्यातील पाणी उकळू लागले. पाण्याच्या तळापासून वरपर्यंत जोरजोरात बुडबुडे येऊ लागले. वेगात वाफा येऊ लागल्या. इतक्यात तो दुधाचा फुगा फुटला आणि दूध उतू जाऊ लागलं. अन्वय घाबरला. त्याने घाबरून दोन्ही गॅस बंद केले.

आजी धावतच आली पण काही क्षण उशिरा!

अन्वयकडे पाहात आजीने विचारलं, “अरे दूध कसं काय उतू गेलं? आणि तू दोन्ही गॅस का बंद केलेस?”

“अगं नाहीतर हे उतू गेलं असतं ना?”

“अरे अन्वू, दूध उतू जातं पण

चित्र- आराध्य नाईक

पाणी नाही.”

“पण का?”

आजी सांगू लागली, “दुधात पाणी, प्रथिन आणि स्निग्ध पदार्थ यांचं मिश्रण असतं. दूध गरम होऊ लागलं की, त्यातले स्निग्ध पदार्थ दुधाच्या पृष्ठभागावर येऊन तरंगू लागतात. मग त्याचा एक पापुद्रा तयार होतो...”

“ही दुधावरची साय! हो ना आजी?”

“एकदम बरोबर.” अन्वय उत्साहाने म्हणाला, “आता मी सांगतो. ही साय या दुधाच्या पृष्ठभागावर अशी काही घट्ट बसली की, आतून येणारी वाफ या सायीने अडवली. मी जो दुधाचा फुगा म्हणतोय ना तो होता ‘सायीचा फुगा!’ कारण या सायीखाली वाफ कोंडल्यामुळे त्याचा फुगा तयार झाला. हो ना?”

“शाबास अन्वय. थोडासा तर्क लढवला की समजू लागतं. वाफेचा दाब खालच्या बाजूने वाढत जाऊन, दूध वर वर यायला सुरुवात होते. तसतसा तो फुगा फुलायला लागतो. पण हा दाब अती झाला की, हा सायीचा पापुद्रा फोडून दूध उतू जातं. पाण्याचं मात्र असं होत नाही. पाणी उकळू लागलं की, त्याची वाफ सहजच सरळ बाहेर पडू लागते. त्यामुळे ते उतू जात नाही.”

‘खवा खाणाऱ्यांच्या घरातलं दूध उतू जात नाही’ ही हुनान प्रांतातली चिनी म्हण लक्षात ठेव.

-राजीव तांबे

rajcopper@gmail.com

(प्रसिद्ध बालसाहित्यिक)

परोपकारी नरेंद्र

भारतातील थोर पुरुष आणि महान विचारवंत स्वामी विवेकानंद यांची जयंती

१२ जानेवारी रोजी साजरी केली जाते. हा दिवस देशभरात दरवर्षी ‘राष्ट्रीय युवा दिन’ म्हणून साजरा केला जातो. त्यांचे मूळ नाव नरेंद्रनाथ दत्त. त्यांची ही छोटीशी गोष्ट-

नरेंद्र सहा-सात वर्षांचा

असतानाची गोष्ट. एकदा मित्रांबरोबर तो शेजारच्या गावातील जत्रेला गेला होता. जत्रेत खेळण्याची आणि इतर वस्तूंची खूप दुकाने होती. त्यातल्या एका दुकानातील शंकराची एक मूर्ती त्याला आवडली होती. बराच वेळ तो त्या मूर्तीकडे बघत होता. शेवटी त्याने ती विकत घेतली, पण हे होईपर्यंत बाकीची मुले पुढे निघून गेली होती. त्यांना गाठायला म्हणून नरेंद्र झपझप पावले टाकीत निघाला.

त्याच्या डोळ्यांपुढे घरी गेल्यावर मूर्ती चौरंगावर कशी ठेवायची, तिची पूजा कशी करायची अशा प्रकारची चित्रे येत होती. तेवढ्यात त्याचे लक्ष गेले रस्त्यावरून रांगत चाललेल्या एका लहान मुलाकडे. मागून घोडागाडी भरधाव वेगाने दौडत येत होती आणि हे मूल रस्त्याच्या मध्याकडे रांगत चालले होते. एका क्षणाचाही उशीर झाला तर घोड्यांच्या टापांखाली आणि गाडीच्या चाकांखाली ते मूल चिरडले जाणार होते. एवढ्यात नरेंद्रच्या हातातील मूर्ती गळून पडली. तीरासारखा तो पुढे धावला. डोळ्यांचे पाते लवते न लवते तोच त्याने त्या मुलाला चटकन मागे ओढले. गाडी तशीच वेगाने पुढे निघून गेली. आता नरेंद्राचे लक्ष गेले शिवाच्या मूर्तीकडे! तिचे तुकडे तुकडे झाले होते. तरीही नरेंद्रला वाईट वाटले नाही. मूर्ती फुटली यापेक्षा त्या मुलाचे प्राण वाचले, याचा त्याला मोठा आनंद झाला होता.

संदर्भ- स्वामी विवेकानंद सार्ध शती समारोह

शृंगला- पुष्प ५

दिल्लीत इतकं धूरकं का?

दिल्लीतलं प्रदूषण खूप वाढलंय . त्यामुळे तिथल्या मुलांच्या शाळा अधूनमधून बंद ठेवल्या जात आहेत ; मुलांना कुणी खेळायला पाठवत नाहीये . असं का ?

मित्रांनो, तुम्ही अलीकडे दिल्लीतल्या प्रदूषणाच्या बातम्या ऐकल्या व पाहिल्या असाल. एअर क्वालिटी इंडेक्स, पीपीएम असे शब्द ऐकले असतील. थंडीच्या दिवसात फॉगमुळे दिल्ली विमानतळावर विमानं उतरू न शकल्याच्या बातम्या पण तुम्हांला कळल्या असतील. का हे इतकं प्रदूषण ?

मी दिल्लीत राहते आणि इथली थंडी, इथलं प्रदूषण ह्याचा अनुभव गेली काही वर्षं आम्ही घेत आहोत.

दिल्लीतल्या प्रदूषणाची अनेक कारणं आहेत- दिल्लीचं भौगोलिक स्थान हे पहिलं कारण. भारताच्या नकाशावर तुम्ही पाहाल तर तुमच्या लक्षात येईल की, दिल्लीच्या जवळपास कुठेही

समुद्र नाही. दिल्लीच्या सर्व बाजूने जमीनच (लॅन्ड लॉकड) आहे. त्यामुळे समुद्रावरून सकाळ, संध्याकाळ वारे वाहतात, तसे वारे इथे नाहीत. त्यामुळे हवेतले अशुद्ध घटक इथल्या इथेच जमा होऊन राहतात. वाऱ्याबरोबर वाहून जात नाहीत. हवा गरम झाली की ती हलकी होऊन वर जाते. थंडीच्या दिवसात दिल्लीत तापमान उतरतं. थंड हवा जाड असते. त्यामुळे ती उंच जात नाही. परिणाम काय ? दिल्लीच्या भोवती प्रदूषित हवेचं आवरण तयार होतं.

आपल्या देशातल्या अनेक शहरांत कारखाने, औद्योगिक प्रकल्प, त्यातून निघणारा धूर, त्यातून निघणारं सांडपाणी, रस्त्यांवरून चालणारी वाहनं

आणि त्यातून निघणारा धूर ह्यामुळे प्रदूषणाचा त्रास आहेच. पण दिल्ली आपल्या देशाची राजधानी आहे. तिथेच प्रदूषणाने लोकांना त्रास व्हायला लागला तर त्याची जास्त चर्चा होते.

पीपीएम (पार्ट पर मीलियन) पार्टिकल्स म्हणजे सोप्या भाषेत कण. एक मीटर हवेत असणारे अशुद्ध कण. दिल्लीच्या अगदी जवळ पंजाब आणि हरियाणा ही राज्ये आहेत. पंजाब आणि हरियाणा या दोन्ही राज्यांत मोठ्या प्रमाणावर शेती होते. वर्षातून दोन ते तीन पिकं घेतली जातात इथल्या शेतांमधून. पण दोन ते तीन पिकं घ्यायची म्हणजे जमीन पण तयार करायला हवी. जून, जुलै महिन्यात तिथे भातशेती करतात आणि मग हिवाळ्यात गव्हाचं पीक घ्यायचं असतं. तांदळाची कापणी साधारण दिवाळीच्या आसपास होते. मग थंडीच्या आत गव्हाची पेरणी करायची असते. ह्या मधल्या काळात इथे शेतजमिनी जाळल्या जातात. तांदळाची कापणी झाल्यावर जमा झालेला भुसा असतो, तो जाळला जातो. जळताना त्याचे कण इकडे तिकडे उडतात, हेच पार्टिकल्स. हे असे कण माणसांच्या फुफ्फुसात जाऊन बसू शकतात आणि खोकला, सर्दी असे बरेच त्रास होऊ शकतात. कारखान्यांमधून निघणाऱ्या धुरातही असे छोटे कण असतात. रस्ते बांधण्याची, बिल्डिंग बांधण्याची कामं सुरू असतात, तिथून उडणाऱ्या धुराळ्यात असे घटक असतात. वाहनातून निघणाऱ्या धुरातही असतात.

थोडक्यात काय, तर प्रदूषणाची कारणं खूप आहेत. थंड हवा, भौगोलिक स्थान आणि प्रदूषणाला कारणीभूत असणारे अनेक घटक यांमुळे दिल्लीत प्रदूषणाचा त्रास खूप जास्त आहे.

तुम्ही थंडीच्या दिवसातलं धुकं पाहिलंय? हवेत वाफेच्या किंवा गॅसच्या स्वरूपात पाण्याचा अंश असतो. हवा थंड झाली की, या वाफेचं पाणी होतं

(कंडेन्सशन) आणि हे पाणी हवेतल्या छोट्या धूलिकणांच्या भोवती जमा होतं. सकाळच्या थंड वेळी धुकं दिसतं.

तुम्ही पहाटेच्या वेळी झाडांच्या पानांवर किंवा गवतावर पाण्याचे थेंब पाहत असाल. दव म्हणतात त्याला. त्यातही गरम हवेचं सांदींभवन किंवा कंडेन्सशन होऊन पाणी जमा झालेलं असत. हवेत धूलिकणांचं किंवा इतर अशुद्ध घटकांचं प्रमाण जास्त असेल तर ह्याच धुक्याचं स्मॉग होतं. मराठीत त्याला 'धुरकं' म्हणतात. स्मोक आणि फॉग मिळून होतं 'स्मॉग'. मराठीत, धूर आणि धुकं मिळून होत धुरकं.

दिल्लीत डिसेंबर आणि जानेवारी महिन्यात खूप थंडी पडते. अतिशय थंड आणि जाड हवा असते. हवेतले अशुद्ध घटक व जाड हवा यांचा एकत्रित परिणाम म्हणून सकाळच्या वेळेला अतिशय घनदाट स्मॉग होतं. इतकं की, विमानाच्या पायलटला विमान उतरवायची जागा दिसत नाही. दिवस जसजसा वर यायला लागतो, सूर्य उगवून तापमान थोडं वाढू लागलं, की स्मॉग थोडं कमी होतं.

प्रदूषण वाढलं की दिल्लीतल्या शाळांना सुट्टी मिळते. प्रदूषण जास्त असतं तेव्हा मुलांना बाहेर खेळायला मज्जाव केला जातो.

म्हणूनच, प्रदूषण कमी व्हावं म्हणून आपण प्रत्येकाने छोटे छोटे प्रयत्न करत राहिले पाहिजेत. ऊठसूठ रिक्षाने, कारणे जायचा हट्ट करायचा नाही, प्लास्टिक अगदी कमी वापरायचं, कचऱ्याची विल्हेवाट नीट लावायची... प्रत्येकाने थोडे थोडे प्रयत्न केले तर प्रदूषण कमी व्हायला आणि आपल्याला सगळ्यांना स्वच्छ हवा मिळायला नक्कीच मदत होईल.

-सुप्रिया देवस्थळी-कोलते

supsdk@gmail.com

(वरिष्ठ सनदी अधिकारी)

कबूतर आ...आ...आ...!

चित्र- आराध्य नाईक

“आ आं आं” असं म्हणत रेहान सगळ्या गल्लीत फिरत होता. वर आकाशात कबुतरं उडत होती आणि तो त्यांना बोलावत होता. पण ती कबुतरं त्याची नव्हती. वेगवेगळ्या रंगाची कबुतरं आकाशात मजेत फिरताना पाहून रेहानला त्यांच्यामागे धावावंसं वाटे. पण बऱ्याच वेळा त्याला त्याच्या अम्मी-अब्बूला कामात मदत करावी लागत असे. ते शेतमजूर होते.

अम्मी कांदे लावायला जायची, तेव्हा रेहानसुद्धा

तिच्याबरोबर जाई. तो कधी कधी कांद्याच्या चाळीत कांदे निवडायला जाई. त्यावेळी लहान-मोठे कांदे वेगळे करत असे, एवढेच नाही तर पापुद्रे निघालेले कांदेसुद्धा वेगळे ठेवावे लागत. कारण कांद्याच्या रंगावरून आणि आकारावरून त्याची बाजारात किंमत ठरते. शिवाय तो कांदा उन्हाळी आहे की इतरवेळचा, त्यानुसारसुद्धा कांद्याला भाव मिळतो. म्हणून रेहानला वर्षभर कांद्याच्या चाळीत काही ना काही

रेहानलाही कबुतरांच्या स्पर्धेत भाग घ्यायचा होता . त्याच्याकडे स्वतःची कबुतरं नव्हती . पण त्याने एक आयडिया केली ... वाचा ही रोचक गोष्ट-

काम मिळतच असे.

हे काम झाले, की मात्र रेहान धावत पळत गावच्या टेकडीवर जाई आणि कबुतरांचा खेळ बघत असे. त्याच्या बरोबरच्या मुलांकडे १०-१५ कबुतरं होती. त्यांना 'मस्कली' म्हणत. मग रेहान आपापला एकटाच हवेत नसलेल्या कबुतरांना हाक मारी आणि त्यांच्याशी बोले.

“आ आं आं अरे इस बाजू से जाओ, नको नको इधरसे नको, तिथं मोठं झाड आहे आणि उसपे काले शराटी आहेत.” सुरुवातीला त्याच्या या बोलण्याला सगळेजण हसत. पण नंतर मुलांना त्याच्या या खेळण्याची मजा वाटू लागली. मग अनेकजण टेकडीवर त्याच्या मागे हवेत उडत नसलेल्या, पण रेहानच्या मनात उडणाऱ्या कबुतरांच्या मागे धावत. हसण्याचा नुसता कल्लोळ तिथे उडत असे. रेहानच्या अम्मी-अब्बूला त्याच्या या खेळण्याची फार काळजी वाटे. पण त्यांच्याकडे खेळण्यातले कबूतर आणायलासुद्धा पैसे नव्हते. रेहानला या गोष्टीची जाणीव होती, पण त्याला कबुतरं फार आवडायची. त्यांच्यासाठी त्याने एका खोक्यात जागाही करून ठेवली होती.

दरवर्षी शंकरचाचा दिवाळीत कबुतरांची स्पर्धा ठेवत असे. दरवर्षी तो वेगवेगळ्या अटी घाले. जसे की, ज्याचे कबूतर सगळ्यात सुंदर आहे किंवा ज्याचे कबूतर सगळ्यात उंच जाईल किंवा सगळी कबुतरं एकाच वेळी बोलावल्यावर मालकाच्या जवळ येतील त्याचा नंबर पहिला आणि त्याला

पुरस्कार मिळत असे. रेहानला या स्पर्धा बघायला खूप आवडत. त्यावेळी सगळेजण टेकडीवर जात. तिथं खाऊची दुकानं मांडली जात. शिवाय कबुतरांना घालण्यासाठी छोटे छोटे कपडेसुद्धा विकायला ठेवले जात. गावातले लोक या स्पर्धेची मनापासून वाट बघत असत.

शंकरचाचाचे भंगाराचे दुकान होते. तो रोज कोणी कोणी गोळा केलेले भंगार एकत्र करत असे आणि ट्रकने दुसरीकडे पाठवत असे. त्याच्या घराच्या मागे अशा कितीतरी वस्तू पडलेल्या असत, ज्या मुलांना खेळायला आवडत असत. मग शंकरचाचा त्या गोष्टी मुलांना देऊन टाके. शंकरचाचा लहान होता, तेव्हा त्याला नकला करायला फार आवडायच्या. पण त्याच्या वडिलांनी हा भंगाराचा व्यवसाय वाढवला आणि त्याची आवड मागे पडली. त्याला सतत हिशोब आणि गाड्यांची निगा राखण्याचे काम करावे लागे. पण आता तो मोठा, चांगला सत्तर वर्षांचा झाला म्हणून त्याने ही स्पर्धा भरवायला सुरुवात केली. कारण त्याला कबुतरे घशातून जो आवाज करतात तो आवाज माणसांची नक्कल केल्यासारखा वाटतो. खरंतर एवढंच एक कारण नाही, तो स्पर्धा भरवतो त्याचं. लोकांना या पक्ष्यांची आवड निर्माण व्हावी म्हणून त्याने ही स्पर्धा भरवायला सुरुवात केली.

यावर्षी दिवाळी जसजशी जवळ येऊ लागली तसतशी लोकांमध्ये उत्सुकता निर्माण होऊ लागली. शंकरचाचा कोणती अट घालणार आणि परीक्षा

घेणार? शंकरचाचाने लोकांची उत्सुकता ताणून न धरता सांगितलं की, आपल्या कबुतराला कोण चांगल्या आवाजात हाक मारेल, त्याला बक्षीस दिलं जाईल. मग काय विचारता, गावात, टेकडीवर, देवळाच्या आवारात, सगळीकडे कबुतरांना हाका मारण्याचा आवाज ऐकू येऊ लागला. मुलं आपला आवाज रेकॉर्ड करून घेऊ लागले आणि त्यात काय सुधारणा पाहिजे, याचा अभ्यास करू लागले.

रेहानलासुद्धा या स्पर्धेत भाग घ्यावासा वाटत होता, पण त्याच्याजवळ कबुतरं नव्हती. पण त्याने स्पर्धा बघायला जायचं ठरवलं. गावातले सगळे लोक चांगले कपडे घालून, नटूनथटून टेकडीवर निघाले. मुलं, मोठी माणसं आपापली कबुतरं घेऊन टेकडीवर पोहोचली. पांढरी, काळी, करडी कबुतरं आकाशात उडू लागली. जो तो आपल्या पक्ष्यांना हाका मारू लागला. शंकरचाचा ते सगळं बघत होता आणि ऐकत होता.

रेहानला ही सगळी मजा बघून आपणही कबुतराला हाक मारावी असे वाटू लागले. तो धावत टेकडीच्या मध्यावर गेला आणि आपल्या आवाजाने कबुतराला हाका मारू लागला. त्याच्यामागे त्याचे नेहमीचे मित्रही होते. शंकरचाचाच्या लक्षात आले,

की वर आकाशात कबुतरे नाहीत, पण रेहान त्यांना प्रेमाने बोलावत आहे. त्यांच्याशी काहीतरी बोलत आहे. लोक रेहानकडे बघून हसू लागले. पण रेहानचे कोणाकडेच लक्ष नव्हते. तो आपल्या मस्तीत दंग होता.

स्पर्धा संपली, दुसऱ्या एका मुलाला गोड आवाजात कबुतरांना बोलावण्याचे बक्षीस मिळाले. तेव्हा शंकरचाचा म्हणाले, “रेहानलाच बक्षीस द्यायला हवे, कारण त्याने पक्ष्यांना गोड आवाजात हाका दिल्या.”

“पण त्याच्याकडे कबुतरं नव्हती,” काहीजण म्हणाले.

शंकरचाचा हसले. ते रेहानला घेऊन भंगाराच्या गोदामाजवळ आले. त्यांनी आत खूप शोधाशोध केली. तिथून त्यांनी एक जुनं कपाट आणि दोन मस्कली कबुतरं रेहानला भेट दिली. रेहान खूश झाला, त्याने त्यांचे आभार मानले. आणि कपाट आणि कबुतरे घेऊन धावत घरी आला. आता तो खरोखरच्या कबुतरांना हाका मारणार होता.

-अश्विनी बर्वे

ashwinibarve2001@gmail.com

(मुक्त पत्रकार)

विनोद

► पत्नी- अरे, किती घोरतोस?
पती- तू नाही घोरत?
पत्नी- आमच्या संपूर्ण घराण्यात कुणी घोरत नाही!
पती- बापरे, अगदी अघोरी घराणं दिसतंय तुमचं!

► शिक्षक- तर मग आपण ससा आणि कासव या गोष्टीतून काय शिकलो?
मी- शर्यत हरलो तरी चालेल, पण झोप पूर्ण झाली पाहिजे!

सल

कश्मिरा, पार्थ, विनी आणि अनुज चौघांचं अगदी मेतकूट होतं. एकमेकांना हक्काने मदतीसाठी हाक मारणं आणि वाद घालणं, अशा दोन्ही गोष्टी सुरू असायच्या, पण मेतकूट बिनसलं मात्र नाही कधी !

एकदा कश्मिरा आणि विनी जरा लवकरच सोसायटीच्या बागेत पोहोचल्या. दोरीउड्या मारून झाल्यावर मग जरा झोपाळ्यावर बसू, असं म्हणत त्यांचा मोर्चा झोपाळ्याकडे वळला. अनायासे दोन्ही झोपाळे रिकामे होते. थोड्या वेळात झोक्याचा खेळ आणि गप्पा रंगात आल्या. गप्पांची गाडी 'ट्यूशनला जाणं' या विषयावर आली. कश्मिरा ट्यूशनला जात नसे, पण विनी जात असे. ट्यूशनला जाणं चूक की बरोबर यावर आधी चर्चा, मग वाद आणि शेवटी चक्क भांडण सुरू झालं. विनीचे डोळे भरून आले.

एवढ्यात पार्थ आणि अनुज तिथे पोहोचले. त्यांना बघितल्यावर तर विनीला रडूच फुटलं. कश्मिरा यावरूनही चिडली. "आता रड आणि मिळव सहानुभूती!" असं फणकाऱ्याने म्हणाली. अनुजने दोघींना शांत केलं आणि नेमकं काय झालंय, हे विचारलं.

पार्थ पटकन म्हणाला, "अरे यार ! लवकर आटपा रे तुमची नौटंकी ! नाहीतर खेळायलाच वेळ मिळणार नाही," अनुजने पार्थकडे नुसतंच बघितलं. आपण भलतंच बोलून गेलोय, हे पार्थच्या लक्षात आलं आणि त्याने जीभ चावली.

अनुज परत मूळ मुद्द्याकडे वळला. "हं विनी, का रडतेयस?" विनी बोलू लागली. "मी ट्यूशनला जाते, हे माहीत असूनही मला टोमणा मारायला

कश्मिरा म्हणाली की, अगदी बद्द मुलंच ट्यूशनला जातात."

कश्मिरा तडकून म्हणाली, "एक मिनिट... विषय असा सुरू झाला होता की नवीन पुस्तकं किती छान आहेत? रंगीत चित्र, QR Codeमुळे अगदी वाचली तरी सहज समजणारी ! हो ना?"

विनीने संमतीदर्शक मान डोलवली.

कश्मिरा पुढे सांगू लागली, "याला जोडून मी म्हटलं की, अगदी बद्द मुलंच ट्यूशनला जातात. शप्पथ सांगते, त्या क्षणी विनी ट्यूशनला जाते, हे माझ्या डोक्यातही नव्हतं."

हे ऐकून विनी आणखीनच स्फुंदून स्फुंदून रडू लागली.

आता मात्र तिघेही बावरले. त्यांना कारणच समजेना. विनीच बोलू लागली, "मलाही नाही जायचंय ट्यूशनला ! मी आई-बाबांना सांगते की एक टर्म तरी मी माझा अभ्यास करून बघते. तर कोणीच ऐकत नाहीये. त्यात ही असं म्हणाली. मग माझं मलाच रडू आलं."

अनुज म्हणाला, "तुला कळतंय का ? तुझं आणि कश्मिराचं एकच मत आहे ते." पार्थ म्हणाला, "बावळट... मग हे बोलायचं ना तिला ! टोमणे मारते म्हणून काय भांडतेस?"

कश्मिराने त्याला बखोटीलाच धरलं. ती म्हणाली, "ही काय रे पद्धत तुमची समजवायची?"

पार्थ म्हणाला, "समजवायचं काय ? आपल्याला नक्की कसला सल आहे, हे नको समजायला ? बसल्या भांडत. चला, खेळायला !"

विनीचा हात धरून कश्मिरा मैदानाकडे निघाली. मावळणारा सूर्य उबदार किरणांनी त्या समंजस मुलांना गोंजारत राहिला.

-कांचन जोशी

kanchanpjoshi76@gmail.com

(संस्कृत अभ्यासक)

Hide & Sēek

Illustrated by Juilee Mahimkar

Some objects are playing hide & seek on the page beside, can you find them?

Guess the Logo!

कपडे घट्ट झाले की, आपल्याला ते बाजूला ठेवून नवे घ्यावे लागतात . अनेक पशू-पक्षी कपडे घालत नसले तरीही त्यातील अनेकांना आपली घट्ट होणारी जुनी त्वचा किंवा शरीराचे बाहेरचे आवरण नियमितपणे बदलावे लागते ... पाल, सरडा, झुरळ, खेकडा, बेडूक अशा सर्वांना कात टाकावी लागते!

आम्ही (पण) कात टाकतो...

‘आई, हा दिवाळीत घेतलेला शर्ट आता घट्ट होतोय गं, नवीन शर्ट घेऊया ना...’ किंवा ‘अगं तुझा हा स्कर्ट लांडा झालाय आता, नको घालूस तो...’ असे संवाद तुमच्या घरात नेहमी ऐकायला मिळत असतील ना? कपडे लहान झाले की टाकून देताना तुमच्या मनात नक्की येत असेल की पशू-पक्ष्यांचं बरं आहे बाबा, कपडेच घालत नसल्याने घट्ट झाले म्हणून टाकून घ्यायची कटकटच नाही.

पण निसर्गातले पशू-पक्षी जरी कपडे घालत नसले तरीही त्यातील अनेकांना आपली घट्ट होणारी जुनी त्वचा म्हणजे शरीराचे बाहेरचे आवरण मात्र नियमितपणे बदलावे लागते. म्हणजे काय? तर सापाची कात आठवून बघा. रानोमाळ फिरताना, जंगलातील पायवाटेवर किंवा शेताच्या बांधावरही अनेकदा सापाची पांढरी कात पडलेली पाहायला मिळते. साप ज्या गटात येतो त्या गटातले म्हणजे

सरिसृप किंवा रेप्टाइल्सच्या गटातले बहुतेक सगळे सभासद कात टाकतात. मात्र सापाला पाय (हातही!) नसल्याने त्याची कात सलग मिळू शकते तर पाली, सरडे, घोरपडी यांची कात तुकड्यातुकड्यांत निघते.

सरिसृपांप्रमाणेच कात टाकण्यात तरबेज असलेले प्राणी पाहायला मिळतात ते संधिपाद म्हणजे अर्थोपोडा या गटात. या गटातले कीटक, अष्टपाद आणि कवचधारी असे सगळेच वाढताना कात टाकतात. त्याला इंग्रजीत 'मोल्टिंग' म्हणतात. संधिपादांचे शरीर एक्झोस्केलेटन म्हणजे कठीण अशा बाह्य कवचाचे बनलेले असते. हे कवच लवचीक नसल्याने त्याच्या आतले शरीर वाढू लागले की ते अपुरे पडते, मग हे जुने कवच टाकून नवे कवच धारण करावे लागते. ही प्रक्रिया थोडी त्रासदायक असते, कारण त्यासाठी आधी जुने कवच आतल्या शरीरापासून सुटे व्हावे लागते, शिवाय जुने कवच टाकल्यानंतर जे नवीन आवरण तयार झालेले असते ते सुरुवातीला मुलायम, मृदू असते. त्यामुळे त्या प्राण्याला त्याचे संरक्षण मिळू शकणार नसते. साहजिकच असा 'काती'वर आलेला प्राणी म्हणजे शिकान्यांसाठी आयती मेजवानी ठरतो. जुने आवरण टाकताना कीटकांना श्वसन करता येत नाही, त्यामुळे लवकरात लवकर जुन्या आवरणातून बाहेर यायचा ते प्रयत्न करतात. सिकाडा, क्रिकेट (रातकिडे), टोळ, झुरळ, खंडोबाचा घोडा (प्रेइंग मॅन्टिस), मावा किडे या कीटकांना या प्रक्रियेतून नेमाने जावे लागते, कारण तरच त्यांची वाढ होते.

कीटकांमध्ये नसलेले अष्टपाद गटातले कोळी, विंचू हे प्राणीही कात टाकतात. विंचवांच्या काही जाती कात टाकताना जुन्या आवरणातून बाहेर येणे सोपे जावे म्हणून पाठीवर उताणे पडून कात टाकतात. काही जातीचे विंचू आपला माग राहू नये म्हणून टाकलेली कात खाऊन टाकतात. कोळ्यांची

कात टाकायची सुरुवात ते अंड्यात असतानाच होते. कीटकांप्रमाणेच लहान वयात कोळी वारंवार कात टाकतात; मात्र प्रौढावस्थेत हे प्रमाण कमी होत जाते. कातीवर येण्याआधी काही दिवस कोळी काही खात नाहीत. कात टाकताना कोळी आपल्याच जाळ्याच्या धाग्याला लटकत असतात. टाकून दिलेली कात नंतर अनेकदा त्या ठिकाणी लटकताना मिळते.

क्रस्टेशियन गटातील प्राणी म्हणजे जसे खेकडे, शेवंडीदेखील मोल्टिंग करतात. कोळ्यांप्रमाणेच खेकड्यांमध्येही कात टाकायची वेळ आली की, बाह्य कवचाला सुट करण्यासाठी एक स्राव पाझरू लागतो. त्यानंतर मग खेकडे अन्न ग्रहण करणे थांबवतात.

आता पुढचे काही दिवस त्यांना शरीरात साठवलेल्या चरबीच्या साठ्यावर गुजराण करायची असते. जुनं झालेलं कवच टाकताना त्यातील जास्तीत जास्त कॅल्शियम मिळवण्याचा प्रयत्न खेकडा करतो. जुने कवच फाटल्यानंतर आतले नवे कवच मृदू असते. त्यामुळे स्वतःचा बचाव करण्यासाठी खेकडा या काळात स्वतःला वाळूत पुरून घेतो. उत्तर अमेरिकेच्या सागर किनाऱ्यावर आढळणारी अटलांटिक किंवा अमेरिकन लॉबस्टर ही जगातली सर्वात मोठी लॉबस्टर म्हणजे शेवंडी आहे. ही शेवंडी साधारणतः १०० वर्षे जगते आणि या काळात तिला नेमाने मोल्टिंग करावे लागते, मात्र

जसजशी ती वृद्ध होत जाते तसं तसं मोल्टिंगसाठी आवश्यक असलेला स्राव पाझरणे कमी कमी होत जाते आणि मग तिला कात टाकता येत नाही, अशा अवस्थेत तिच्यावर बॅक्टेरिया वाढू लागतात आणि या संसर्गाने तिचा मृत्यू होतो.

उभयचरांच्या गटातले बेडूकही कात टाकतात. बेडूक त्यांच्या त्वचेद्वारे श्वसन करतात, त्यामुळे ती कडक होऊ नये, मऊ-ओलसर राहावी म्हणून त्यांना त्वचेचा जुना पदर टाकून देणे भाग असते. त्वचेचा जुना स्तर काढून टाकताना बेडकांची भरपूर शक्ती खर्च होते. ती भरून काढण्यासाठी ते आपली गळून पडलेली जुनी त्वचा खातात. ज्यातून त्यांना भरपूर कॅल्शियम मिळते.

कीटक, अष्टपाद, उभयचर, रेप्टाइल्सप्रमाणेच सस्तन प्राण्यांमधील मांजर, कुत्र्याच्या कुळातले प्राणी आणि काही पक्ष्यांमध्येही मोल्टिंग पाहायला मिळते. अर्थात त्याचे स्वरूप वेगळे असते. सस्तन प्राण्यांमध्ये अंगावरील फर झडणे, पक्ष्यांमध्ये पिसे झडणे याद्वारे ही प्रक्रिया केली जाते.

-मकरंद जोशी

makarandvj@gmail.com

(निसर्ग अभ्यासक व लेखक)

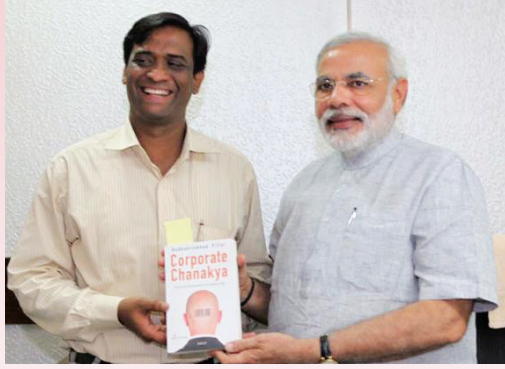
(लेखातील फोटो- युवराज गुर्जर)

वेचक-रोचक

तिलक मेहता- सर्जनशील व्यक्तीला वयाचं बंधन नसतं. नवनव्या संकल्पना मांडणे आणि राबवणे हे वयावर नाही तर धडाडीवर अवलंबून असते. भारताचा सर्वात तरुण उद्योजक तिलक मेहता याने हेच सिद्ध केलं आहे. वयाच्या अवघ्या पंधराव्या वर्षी त्याने 'पेपर आणि पार्सल' ही कंपनी स्थापन केली. ही संस्था एका दिवसात मुंबईत घरोघरी पार्सल पोचवण्याचे काम करते. एका दिवसात साधारणतः १२०० वस्तूंचे वितरण केले जाते.

-मेघना जोशी | joshimeghana.23@gmail.com | (शिक्षणतज्ज्ञ)

डॉ. राधाकृष्णन पिल्लई

डॉ. राधाकृष्णन पिल्लई हे आज भारतातले Best Selling Business author म्हणून ओळखले जातात. 'कॉर्पोरेट चाणक्य' या पुस्तकापासून ते लहान मुलांसाठी असलेल्या 'चतुर चाणक्य' या पुस्तकापर्यंत त्यांनी लिहिलेली पुस्तकं लोकप्रिय आहेत. डॉ. पिल्लई हे मुंबई विद्यापीठाच्या Chanakya International Institute of Leadership studies (CIILS)चे संस्थापक, संचालकसुद्धा आहेत. शासकीय आणि खाजगी अशा ५००हून जास्त संस्थांना सल्ला देण्याचं काम ते करतात. अनेक राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार त्यांना मिळाले आहेत. डॉ. राधाकृष्णन पिल्लई यांचं किशोरवय कसं होतं, ते त्यांच्याकडूनच जाणून घेऊया !

आमचं कुटुंब मूळचं केरळचं, पण माझे आई-बाबा मुंबईत स्थायिक झाले. त्यामुळे मी मुंबईत, मुलुंडला लहानाचा मोठा झालो आणि अजूनही तिथेच राहतो. मी माझ्या आई-बाबांचा एकुलता एक मुलगा. आमच्या केरळमध्ये मुलींना खूप महत्त्व आहे. आपल्याला मुलगी असावी, असं माझ्या आई-बाबांना वाटलं असणार. आई मला 'राजी' या नावाने हाक मारायची. मुलींना घरी जे

काही शिकवलं जातं, तेही सगळं माझ्या आईने मला शिकवलं होतं. आईने मला स्वयंपाक करणं, घराची साफसफाई करणं, घर सांभाळणं हे सगळं व्यवस्थित शिकवलं. मी दहावीत असताना आमची प्रीलिम झाली आणि बोर्डाच्या परीक्षेच्या काही दिवस आधी माझे आजोबा म्हणजे आईचे वडील खूप आजारी पडले. आईला केरळला जावं लागलं. बाबांच्या शिफ्ट ड्यूटीज असायच्या. पण मला

सगळं घरकाम शिकवलेलं असल्यामुळे माझं काहीही अडलं नाही. माझा अभ्यास सांभाळून मी सकाळचा नाश्ता, दोन्ही वेळचा स्वयंपाक आणि घरातली बाकी कामं व्यवस्थित करू शकलो.

बाबा मेकॅनिकल इंजिनियर, तर आई एका गारमेंट फॅक्टरीत विभागप्रमुख होती. तिचं शिक्षण दहावीपर्यंत झालं होतं, पण तिचं वाचन अफाट होतं. तिच्या पिढीतल्या पदवीधर व्यक्तीपेक्षाही तिच्याकडे जास्त माहिती असायची. आई-बाबा ऑफिसला जातांना मला पाळणाघरात ठेवून जायचे. ते पाळणाघर चालवणारे महाराष्ट्रीयन होते. त्यामुळे मला मराठी

संस्कृती लहानपणापासून अगदी जवळून अनुभवायला, शिकायला मिळाली.

आमच्याकडे भाताबरोबर सांबार करण्याची पद्धत आहे, पण मला आमटी आवडायची. आमच्या बिल्डिंगमध्येही महाराष्ट्रीयन कुटुंबं खूप आहेत. त्यामुळे

दिवाळीतला फराळ, सणाचे पदार्थ एकमेकांच्या घरी देणं-घेणं हे सुरू असतं. मुलुंड पूर्वेला पंचवीसेक बागा आहेत. त्यामुळे संस्कृती, निसर्ग-सौंदर्य सगळ्याच दृष्टीने आमचा परिसर समृद्ध आहे. मी लहानपणी अय्यप्पा इव्हेंट्स आयोजित करण्यात पण सहभागी व्हायचो, टूर्स आयोजित करण्यात माझा सहभाग असायचा. त्यामुळे मॅनेजमेंट स्किल्स सहजपणे शिकायला मिळाली.

माझ्या आयुष्यावर आईचा खूप प्रभाव आहे. मी तिला 'woman of substance' म्हणतो. तिच्याकडे नेतृत्वगुण होते. रिटायरमेंटनंतर ती कॉम्प्युटर शिकली. तिने स्वतःच्या पैशातून स्वतःसाठी स्मार्टफोन आणि लॅपटॉप घेतला

होता. ती सोशल मीडियावरसुद्धा active होती. तिला 'FB आंटी' म्हणून ओळखलं जाई! ती रोज मल्याळम् आणि इंग्लिश मिळून तीन तरी वर्तमानपत्रं वाचायचीच. आज माझ्या घरी आमच्या सगळ्यांची मिळून सात हजार पुस्तकं आहेत!

मला आई-बाबांमुळे पहिल्यापासूनच वाचनाची गोडी लागली. आमचे नातेवाईकसुद्धा मला भेट म्हणून पुस्तकं द्यायचे. माझे एक काका भारतीय नौदलात होते. ते माझ्यासाठी वेगवेगळ्या देशांमधली पुस्तकं आणायचे.

माझे बाबा मल्याळम्मध्ये लेखक आहेत. बाबांमुळे मला लेखनाची सवय लागली. शाळेत असताना मी एक लेख लिहिला होता, तो छापून आल्यावर मला मानधन म्हणून १०० रुपये चेकने मिळाले. मग आईने माझं 'minor' बँक अकाउंट काढलं. मी अभिमानाने सांगतो की, माझी पहिली मिळकतही लेखनातून झाली होती आणि आजही पुस्तकं लिहिण्यातून मला उत्तम पैसे मिळतात!

मी माझ्या आई-बाबांचा एकुलता एक मुलगा असल्यामुळे मला घरात समवयीन असं कुणी नव्हतं. पण माझं बालपण एकाकी मात्र अजिबात नव्हतं! भावंडं नसलं तरी मला लहानपणापासूनच शाळेतले, सोसायटीतले, चिन्मय मिशनच्या बालविहारातले असे भरपूर मित्र होते. आमची पिढी ही इंटरनेटवाली पिढी नव्हती, त्यामुळे एकमेकांबरोबर आम्ही भरपूर खेळायचो. आमचं बॉण्डिंग उत्तम होतं. माझी आई नोकरी करणारी असल्यामुळे माझ्या मित्रांच्या आया माझे खाण्यापिण्याचे खूप लाड करायच्या. माझा लहानपणापासूनचा शेजारी- मित्र आहे, राकेश नायर. आम्ही एकमेकांच्या आयांनासुद्धा

‘मम्मी’ म्हणायचो, इतके आम्ही खास मित्र! मार्च २०२१ मध्ये माझी आई हे जग सोडून गेली, तेव्हा राकेशने मला सख्ख्या भावासारखी मदत केली. माझे सगळे मित्र म्हणजे माझं कुटुंब आहे. आपलं लहानपणापासून ज्यांच्याशी बॉण्डिंग असतं ते लोक म्हणजे आपली ‘सोशल सेक्युरिटी’ असतात! आजही मला बाहेरच्या देशातल्याही बऱ्याच संधी येत असतात, पण मी त्या स्वीकारत नाही.

मी कामासाठी वेगवेगळ्या शहरांमध्ये, देशांमध्ये जातो; पण कायमस्वरूपी मात्र मला माझं कुटुंब, मित्र परिवार या सगळ्यांबरोबर इथेच, मुलुंडमध्येच राहायला आवडतं. आपल्या कुटुंबासमवेत एकत्र असणं, आपले जवळचे मित्र-मैत्रिणी आसपास असणं हे किती आधार देणारं, सुरक्षितता देणारं आहे हे आता कोविडच्या काळात तर आपण अनुभवलंच आहे!

माझ्या जडणघडणीत माझ्या शाळेचंसुद्धा मोठं योगदान आहे. मुलुंडची ‘वाणी विद्यालय’ ही माझी शाळा. गंमत म्हणजे आमच्या तीन पिढ्या या शाळेशी जोडल्या गेल्या आहेत. माझी मुलंही याच शाळेत शिकतायत. आता मी आमच्या शाळेच्या कमिटीवरसुद्धा आहे. शाळेतले शिक्षक साऊथ इंडियन आणि महाराष्ट्रीयन असे दोन्ही होते. त्यामुळे मल्याळम् आणि मराठी या दोन्ही भाषा मी सहज शिकलो. आम्हांला मल्याळम् शिकवणाऱ्या गोमती टीचर आणि पी.टी. शिकवणारे माने सर हे दोन्ही शिक्षक माझ्या आजही लक्षात आहेत. दोघेही प्रचंड स्ट्रिक्ट होते. त्यांनी आम्हांला खूप शिस्त लावली. गोमती टीचरची शिकवण्याची पद्धत खूप वेगळी होती. त्यांची शिकवण ही आजही

माझ्या आयुष्याचा एक महत्त्वाचा भाग आहे. पी.टी. च्या माने सरांची तर आम्ही जुने विद्यार्थी अजूनही आठवण काढतो. मी शाळेत असताना खेळात एकदम चॅम्पियन होतो. सातवी ते दहावी NCCच्या नेव्ही विंगमध्ये होतो. मला स्विमिंगमध्ये मेडल मिळालं की माने सर शाळेत सगळ्यांसमोर माझं कौतुक करायचे. आईने मला स्विमिंगसाठी सतत प्रोत्साहन दिलं. ती तिचं ऑफिस सांभाळून माझ्या स्पर्धांना यायची. माझं डाएट व्यवस्थित सांभाळायची. त्यामुळे आजही स्विमिंग करताना मला आईची खूप आठवण होते! आमच्या शाळेतल्या, म्हणजे ज्युनियर कॉलेजमधल्या डॉली हेन्री टीचर पण मला विशेष आठवतात. नंतर त्या शाळेच्या प्रिन्सिपॉल झाल्या.

लहानपणी मी चिन्मय मिशनमध्ये जायचो. तिथे ज्ञानेश्वरी, दासबोध वगैरे आध्यात्मिक पुस्तकं वाचायला लागलो. चाणक्यनीतीचं पुस्तक वाचलं, मग चाणक्यावरची टी.व्ही. मालिका बघितली.

पुढे काही वर्षांनी एक विलक्षण योगायोग आयुष्यात घडला. एका कामाच्या मीटिंगसाठी मी महालक्ष्मीला गेलो होतो. तिथे वेळेपेक्षा दोन तास आधीच पोचलो, म्हणून मग मोतीलाल बनारसीदास बुक शॉपमध्ये गेलो. तिथे 'कौटिलीय अर्थशास्त्र' हे पुस्तक दिसलं. ते विकत घेतलं आणि तिथून माझा चाणक्याबरोबरचा प्रवास सुरू झाला! मी केरळला गेलो, चाणक्याच्या ६००० श्लोकांचा अभ्यास केला. पुढे Ph.D. केली, १७ पुस्तकं लिहिली. आध्यात्मिक पुस्तकांसोबत माझा प्रवास अजूनही सुरूच आहे!

-शब्दांकन : अंजली कुलकर्णी-शेवडे

anjalicoolkarni@gmail.com

(प्रसिद्ध निवेदिका)

एडिथ नेस्बिट (१८५८-१९२४) यांच्या कथांमध्ये आपल्याला शंभर सत्वाशे वर्षे जुने इंग्लंड पाहायला मिळते. मुलांच्या रोजच्या बोलण्या-चालण्याचा उपयोग करून त्यांनी एकदम वेगळ्याच अद्भुतरम्य कथा लिहिल्या. त्यांच्यानंतरच्या खूप लेखकांवर त्यांच्या लिहिण्याचा प्रभाव पडला. त्यांच्या 'फाइव्ह चिल्ड्रन अँड इट्' या प्रसिद्ध कादंबरीतल्या एका छोट्या भागाचे धनवंती हर्डीकर यांनी केलेले हे स्वैर भाषांतर-

सुंदर आणि तेजःपुंज

सिरिल, अँथिया, रॉबर्ट, जेन आणि छोटे बाळ अशी पाच भावंडे लंडनहून नुकतीच गावाकडच्या मोठ्या घरात राहायला आली होती. घराभोवती मोठी बाग, तबेला, झोपाळा, भरपूर झाडे, त्यापलीकडे दूरवर पसरलेली मोकळी जागा, चुनखडीच्या खाणी, वाळू व रेतीने भरलेले खड्डे आणि हवे तितके खेळायची परवानगी. मुलांचे आईबाबा कामासाठी लंडनला गेले, तरी घर आणि मुलांना सांभाळायला मार्थाबाई, स्वयंपाकीणबाई, इतर नोकरचाकर अशी भरपूर माणसे होती. पण एकदा मुले खेळायला बाहेर पडली, की त्यांच्या आयुष्यात काय काय घडते आहे, हे या सगळ्यांना कुठे माहीत होते!

बाकी सगळेजण शिंपले शोधायला गेले,

तरी अँथियाने मात्र आपले बारीक कोरडी वाळू उपसायचे काम सोडले नाही. अचानक तिच्या हाताला काहीतरी मऊमऊ, केसाळ असे लागले. “सिरिल, इकडे ये लवकर, इथे आहे काहीतरी-हलणारे, जिवंत! लौककर ये, ते बोलले आता काहीतरी!”

“काहीही काय, वेड लागले आहे तुला,” सिरिलने शोरा मारला. पण तरी त्याने आणि रॉबर्टने हलक्या हाताने वाळू उपसायला सुरुवात केलीच. आणि अहो आश्चर्यम्! वाळूत खरेच काहीतरी हलताना दिसत होते. इतकेच नाही, तर पाठोपाठ एक कोरडा, खरखरीत आवाज पण आला, “काय कटकट आहे, राहू दे ना मला एकट्याला निवांत!”

मुलांना चांगलाच धक्का बसला होता, पण तरी रॉबर्ट सगळा धीर एकवटून म्हणाला, “कोण आहे? आम्हांला पाहायचे आहे, कोण आहे ते!”

“हो ना, माझी पण खूप खूप इच्छा आहे, जे कोण आहे त्याने बाहेर यावे!” अँथियाने दुजोरा दिला.

“इच्छा, अशी इच्छा आहे? ठीक आहे तर मग!” पुन्हा तोच आवाज आला. वाळू गरगर फिरायला लागली, आणि काहीतरी गोलमटोल, केसाळ, तपकिरी करड्या रंगाचे गडगडत बाहेर आले. जांभया देत, डोळे चोळत उठून बसले. जे काय होते,

ते मोठे प्रेक्षणीय होते. गोलगायीच्या शिंगासारखे डोळे - दुर्बिणीसारखी त्यांची उघडझापसुद्धा होत होती - वटवाघळासारखे टोकदार कान, कोळ्यासारखे गोलगब्दुल शरीर, माकडासारखे हातपाय आणि अंगभर मऊमऊ दाट केस!

“एए, काय आहे हे, आपल्या घरी घेऊन जाऊया का याला?” जेन चित्कारली.

“काय बडबडते आहे ही मुलगी! काही कळते का हिला?” त्याला भलताच राग आलेला दिसला.

“रागावू नका, रागावू नका,” अँथिया घाईघाईने म्हणाली, “आम्ही काही नाही करणार तुम्हांला. घाबरू नका.”

“मी! मी घाबरतो आहे तुम्हांला! तुम्ही कोण समजता कोण मला!!” रागाने त्याच्या अंगावरचे सगळे केस ताठ उभे राहिले, “मी सॅमिअॅड आहे, सॅमिअॅड! माझ्याशी नम्रपणाने वागला-बोललात, तर ठीक!”

सॅमिअॅड! म्हणजे काय हे मुलांना माहीतच नव्हते. त्यांनी अगदी नम्रपणे प्रश्न विचारल्यावर त्यांना हळूहळू समजले ते असे- सॅमिअॅड म्हणजे एकदम कोरड्या वाळूत राहणारा यक्ष. हजारो वर्षांपासून, अगदी अश्मयुगापासून हा सॅमिअॅड तिथेच राहात होता. सॅमिअॅडना कोरड्या जागा आवडतात. पाण्याचा छोटा थेंबसुद्धा चालत नाही. पूर्वी जगात खूप सॅमिअॅड होते, आता बहुतेक हा एकटाच राहिला आहे. सॅमिअॅड आपली कोणतीही इच्छा पूर्ण करू शकतात, पण तिचा प्रभाव फक्त सूर्यास्तापर्यंतच टिकतो.

म्हणजे उदाहरणार्थ, अश्मयुगातील मुले येऊन त्यांना सांगायची, आज आम्हांला न्याहरीला एखादा मेगाथेरियम किंवा टेरोडॅक्टिल हवा आहे, की लगेच इच्छा पूर्ण. खा किती खायचे ते. पण सूर्यास्तापर्यंत जर खाऊन संपवले नाही, तर उरलेल्या भागाचा दगड होऊन पडायचा. या प्राण्यांची हाडे आज जीवाश्म किंवा फॉसिल म्हणून सापडतात, ती त्याचमुळे!

“मग तुम्हांला पण इच्छा पूर्ण करता येतात? खरंच? आमच्या पण इच्छा पूर्ण कराल तुम्ही?” मुलांनी भीत भीत विचारले.

“अर्थातच! पण लवकर सांगा काय ते! मला आता कंटाळा आला आहे तुमच्याशी बोलायचा.” एका दिवशी एकाच मुलाची एक इच्छा पूर्ण करण्याच्या अटीवर सॅमिअॅडने त्यांना परवानगी दिली.

एकदम इच्छापूर्ती होणार म्हटल्यावर मुलांना काही सुचेनासे झाले. काय बरे सांगावे? इकडे सॅमिअॅडची तर खूपच घाई सुरू होती. शेवटी अँथियाने तिच्या मनात अगदी खोल खोल असणारी एक इच्छा पटकन बोलून टाकली. “माझी अशी इच्छा आहे, की आम्ही सर्वांनी अगदी सुंदर आणि

तेजःपुंज दिसावे.”

सॅमिअॅडने श्वास रोखून धरला आणि डोळे वर ताणले. त्याच्या शरीराचा आकार पाहता पाहता एवढा वाढला, की तो खड्ड्यात मावता मावेना. मग एकदम त्याने श्वास सोडला, शरीर आकसून घेतले आणि हातापायांनी भराभर वाळू बाजूला सारत तो खोल वाळूत दिसेनासा झाला.

इकडे मुले एकमेकांकडे पाहतात तो काय, आपली भावंडे कोणालाच दिसेनात. त्यांच्याऐवजी वेगळीच मुले तिथे उभी होती, सुंदर आणि तेजःपुंज !

“अरेच्चा !” सिरिल म्हणाला, “या मुलीचा हा पिनाफोर, हे त्याला पडलेले भोक ... ही जेन आहे की काय ? आणि ही तर अँथिया दिसते आहे, हा काय तिच्या खिशात दिसतो आहे, तो मळका रुमाल... अंगठ्याला लागले तेव्हा रक्त पुसून नंतर न धुता तसाच ठेवलेला ! काय गं, मी कसा दिसतो

आहे ? मी पण दिसतो आहे का तुमच्यासारखा सुंदर आणि तेजःपुंज ?”

“तू जर सिरिल असशील ना, तर खरे सांगते, मला तू आधीचाच आवडत होतास. काय हे तुझे सोनेरी केस काय, चेहरा काय, चर्चमध्ये गाणाऱ्या शामळू मुलासारखा दिसतो आहेस आत्ता- आणि हा जर रॉबर्ट असेल ना, तर तो पेटीवाला दिसतो आहे !” जेन उद्गारली.

“हो का, तुम्ही दोघी मुली म्हणजे नुसते ग्रीटिंग कार्ड दिसता आहात, बावळट !” रॉबर्टने उट्टे काढले.

“भांडू नका रे, चला बाळाला घेऊन घरी जाऊ.” अँथिया समजुतीने म्हणाली. “घरी सगळेजण किती स्तुती करतील आपली !”

बाळावर जादूचा काही परिणाम झालेला दिसला नाही. ते होते तसेच दिसत होते. “येरे बाळा, चला घरी जाऊया,” अँथिया त्याला कडेवर घ्यायला गेली.

“नाई, नाई, तू जा जा,” बाळ एकदम रडवेला चेहरा करून म्हणाले. “माझी ताई कुठे ? ताई हवी !” बाळाने कोणाला ओळखलेच नव्हते. ते कोणाकडेच जाईना. शेवटी तर त्याने जोरात भोकाडच पसरले. कोणी हात लावला, तर ते किंचाळायलाच सुरुवात करी. चावणे, बोचकारणे तर वेगळेच. ही तर आणीबाणीचीच परिस्थिती ! मुले एकमेकांच्या तोंडाकडे पाहायला लागली. पण काय, त्यांना दिसले ते नुसते अनोळखी सुंदर तेजःपुंज चेहरे ! अशा वेळी जर आपल्या भावंडांचे साधेसुधे पण जवळचे वाटणारे, हसरे, मिस्कल, आनंदी चेहरे त्यांना दिसले असते तर त्यांना किती छान वाटले असते, धीर आला असता !

बाळाची समजूत काढण्यात एक तास गेला. त्याला आळीपाळीने कडेवर घेत कसेबसे घरापर्यंत जाईस्तोवर मुले बिचारी दमून गेली.

घराच्या गेटपाशी मार्थाबाई डोळ्यावर हात

धरून मुलांची वाट पाहत उभ्याच होत्या. बाळाला पाहताच त्यांनी जेनच्या हातातून त्याला जवळजवळ हिसकावून घेतले. “नशीब, बाळ तरी आला घरी सुखरूप! आणि काय रे, तुम्ही कोण?”

“कोण म्हणजे? आम्हीच आहोत, मी सिरिल, हे बाकीचे सगळे. फक्त आता आम्ही सुंदर आणि तेजःपुंज झालो आहोत. आत येऊ दे ना आम्हांला, आणि खूप भूक लागली आहे गं, खायला दे लवकर.”

“अस्सं? मग जा ना आपापल्या घरी जेवायला. इथे काय काम आहे तुमचं? आणि आमच्या पोरांनी जर शिकवलं असेल ना तुम्हांला, ह्या असल्या खोड्या काढायला, तर बघाच म्हणावं त्यांना!” मार्थाबाईंनी धाडकन दार लावून घेतले बोलताबोलता! मुलांनी कितीवेळ दारावरची घंटा वाजवली, दार ठोठावले, हाका मारल्या, पण अं हं! दार बंद ते बंद. उलट वरच्या मजल्याच्या खिडकीतून स्वयंपाकीणबाई ओरडल्या, “ए पोरांनो, जाता की नाही आता, की पोलिसांना बोलावू?”

आपल्याला इकडून तिकडून घरात शिरता यावे म्हणून मुलांनी खूप धडपड केली, पण त्यांची डाळ शिजेना. उलट एकदा तर मार्थाबाईंनी वरून त्यांच्या डोक्यावर थंड पाण्याचा मोठा जगच रिकामा केला. बिचारी मुले! सुंदर आणि तेजःपुंज चेहरे, आणि पोटात भुकेने कावळे ओरडताहेत! जवळपास घरेही नव्हती खायला मागता येईल अशी. शेवटी ती चौघेही घराबाहेर कुंपणाला टेकून बसून राहिली. सूर्यास्त झाल्यावर आपण दगड होऊन पडू की काय, ही शंकाही त्यांना सतावत होतीच. भूक, चिडचिड, थकवा, भीती अशा चार वाईट गोष्टी एकत्र आल्यामुळे अखेर एक चांगली गोष्टही आली, ती म्हणजे झोप. आपले तेजःपुंज डोळे मिटून आणि सुंदर तोंड उघडे टाकून सगळेजण ओळीने तिथेच

बाहेर झोपून गेले.

सगळ्यात पहिल्यांदा अँथियाला जाग आली. तोवर सूर्य मावळला होता. “उठा, उठा, चांगली बातमी, दगड नाही झालो बरे का आपण, जिवंत आहोत अजून. सिरिल, किती छान कसातरी दिसायला लागलास रे तू पहिल्यासारखा! बारीक डोळे, चेहऱ्यावर वांग, भुरकट केस... सगळेजण छान कुरूप झालेत पहिल्यासारखे. चला घरी जाऊया.”

यावेळी मार्थाबाईंनी त्यांना लगेच घरात घेतले, पण चांगलीच खरडपट्टी काढली त्यांची. आणि त्यांच्याऐवजी भलतीच कुठली तरी सुंदर पण आगाऊ मुले कशी आली होती, आणि त्रास देत होती, तेही सांगितले त्यांनी. मुले आधीच्या अनुभवातून शहाणी झाली होती, त्यामुळे खरे काय, ते सांगायच्या फंदात ती पडली नाहीत.

“आणि काय रे, कुठे भटकत होतात इतका वेळ? घरी नाही का यायचं?” मार्थाबाईंनी परत विचारले.

“काय सांगू तुला आता, ती सुंदर आणि तेजःपुंज मुले होती ना, त्यांच्यामुळेच झाले हे सगळे! त्यांनी येऊच दिले नाही आम्हांला घरी!”

“अस्सं! फारच वाह्यात होती म्हणायची ती कार्टी! पुढच्या वेळी ती दिसली ना, तर अजिबात बोलू नका त्यांच्याशी. मला सांगा, मी चांगली वठणीवर आणीन त्यांना!”

“नाही, नाही, मुळीच बोलणार नाही आम्ही त्यांच्याशी.” मुलांचे सगळे लक्ष आता खाण्यात लागले होते. आणि तशीही ती सुंदर आणि तेजःपुंज मुले त्यांच्या आयुष्यात परत कधीच आली नाहीत.

-धनवंती हर्डीकर

dhanavanti@gmail.com

(शिक्षणतज्ज्ञ)

‘खिडकीतला निसर्ग’ फोटो स्पर्धेतील विजेत्यांचे काही फोटो डिसेंबरच्या अंकात प्रसिद्ध केले होते. सर्व विजेत्यांचे फोटो एकाहून एक सरस आहेत. परंतु एकाच अंकात सर्व फोटो प्रसिद्ध केले तर खूप जागा व्यापेल, म्हणून प्रत्येक अंकात काही फोटोंचा आस्वाद घेऊया.

अलगद त्याने विणला कोष, पाहून झाला मनी संतोष,
सुप्तावस्था ह्या जीवाची, उत्सुकता आता फुलपाखराची.

-जान्हवी ओम दांडेकर, सातवी, सरस्वती सेकंडरी स्कूल, ठाणे

विश्वासाच्या घरात, माणूसपण फुलतं,
पक्ष्यांनाही तिथे मग, आपलं घर दिसतं !

-मंथन टक्के, दहावी, आयडियल इंग्लिश स्कूल अँड ज्युनिअर कॉलेज,
वरवडे, ता. कणकवली- सिंधुदुर्ग

अंक-फूलचे उत्तर-

$$\begin{aligned} \text{६} &= ७ + ० - १ (६) & \text{६} &= ९ - ६ - ० (९) & \text{६} &= ८ \div १ \times ० (१) \\ \text{६} &= ६ \div (१ + ०) (०) & \text{६} &= ८ - ० + ० (०) & \text{६} &= ७ - ९ + ० (१) \end{aligned}$$

'चपखल'ची उत्तरं-

१०० (४) १०० (६) १०० (८) १०० (१०) १०० (१२)
१०० (१४) १०० (१६) १०० (१८) १०० (२०) १०० (२२)
१०० (२४) १०० (२६) १०० (२८) १०० (३०) १०० (३२)

A WINNER AGAIN

Ajay was packing his badminton kit after winning the quarter-final match, when someone patted him from behind.

“Hello, Singh Sir...” Ajay ex-

claimed as he turned around. “Long time...” Singh Sir shook hands with Ajay. “More than a year...”

Illustrated by Juilee Mahimkar

“Finally, Nationals... Tremendous improvement in your game...”

“I have been reading a lot about you in newspapers. Even news and sports TV channels are covering you. How are you, Sir?”

“As fit as a fiddle. Great finish to the match, buddy. But you need to work more on that backhand.” Sir gave Ajay some quick tips. He then wished Ajay luck and returned to the group of players waiting for him.

Ajay sat on a nearby chair as he watched Singh Sir’s lean built. Memories about Singh Sir crowded his thoughts...

“Humpty Dumpty sat on a wall...” The notorious “8th C” class was reciting the rhyme in hushed tones when their new English teacher, Singh Sir, entered the classroom with a slow pace. Suddenly, there was a huge thud.

“Humpty Dumpty had a great fall...” the class whispered. Sir didn’t notice a rope tied at the classroom entrance and toppled over it. He was quite heavy in built. His physique had become the butt of joke among students.

But Sir didn’t utter a word. He got up slowly and wiped off the dust from his clothes. He glanced at the class and quietly went to the blackboard to write the topic he was go-

ing to teach.

Ajay, the mastermind behind this prank was stunned with Sir’s cold response. He felt guilty for his act.....

Same evening, Ajay was practicing his badminton shots with fellow players in the school’s badminton hall. He was a state-level badminton player. Singh Sir stopped to see their practice. Ajay became restless.

“Ajay, when you play a net shot, reach for the shuttle before it drops too low.” Sir said after intently watching his game. But Ajay was too scared to talk to him. He curtly thanked Sir and went away. Sir just smiled to himself.....

The entire next week, Sir didn’t come to school. His English class sessions were taken over by another teacher. Finally, students came to know that Singh Sir had quit school. Ajay felt remorseful for his shameful act. He wanted to meet Sir and apologize. He took Sir’s address by persuading the school peon Nandu and went to meet Singh Sir after school hours.

Ajay opened the compound’s gate and reached the main door of a decent, single storied house. The door was already open. Ajay removed his shoes and climbed a few steps that led to a big drawing room. There was no one. In one corner, Ajay noticed

a showcase filled with trophies and medals won at various state-level and national-level badminton tournaments.

“Who is it?” Singh Sir asked, coming outside. Ajay shuddered.

“Oh! It’s you. Relax, have a seat.” Sir gave him a glass of water.

“Sir, we came to know that you are leaving school.”

“Yes!”

“Please don’t go. It’s entirely my fault. I played the prank that day and...”

“Humpty Dumpty had a great fall. And now his foot is in bandage.” Sir smiled as he showed Ajay the hurt leg.

“I am very sorry, Sir. I have gathered a lot of courage to come here and apologize to you.” Ajay said regretfully. He had tears in his eyes.

“Let bygones be bygones. By the way, I know that all of you call me Humpty Dumpty. But do you know the story of Humpty Dumpty?” Sir asked as he patted Ajay’s shoulder.

“A story of Humpty Dumpty? I thought it’s just a nursery rhyme.”

“Well, he is an egg but has emotions like we have. He tries to defy odds and rebuilds every time even if he falls and breaks. What’s the last line in that rhyme?”

“All the king’s horses and all the

king’s men, couldn’t put Humpty together again...”

“This word ‘again’ at the end is the crux of this rhyme. It means that Humpty falls many times but always rebuilds himself. And that according to me is his positive attitude. So, I am just fine if you call me Humpty Dumpty.” Sir smiled.

“I saw some badminton trophies in that showcase when I entered. Since your first day to our class, I was wondering I have seen you somewhere. Your full name...”

“Sandeep Singh.”

“That Sandeep Singh? The National-level badminton player?” Ajay stood up in respect. “Sir, I am a big fan of yours but couldn’t recognize you.”

“That’s because I look so different now.”

“I have always followed your matches and read your articles. They are so motivating! You have inspired me to pursue badminton. Some three years back you had...”

“...A car accident. I injured my right leg, went through many surgeries and finally they put a rod in there. I had to quit badminton, my passion. I was out of practice, out of fitness, out of sight and finally out of everybody’s mind. Medication

affected my health. Luckily, I had a government job as a teacher. So this Humpty Dumpty could at least gather himself again.”

“And my prank injured the same hurt leg!”

“I am slowly regaining my fitness, following an exercise routine. This injury will put me on a back foot for a few days. But it’s ok. I will recover.”

“Sir, will you be my badminton coach?” Ajay cautiously asked after a few moments of silence.

“I would have loved to but you know I am leaving school.”

“But Sir, I have already apologized for my mistake. Please don’t go.”

“You really think that’s the reason why I am leaving?”

“Then?”

“I am appointed as the coach of our National Paralympics team. I have always been a sports person. My accident put me out of action for some time. Fortunately, I could recoup. At some point, even the players, whom I will be coaching, might have been in situations like I was. But they are also trying to gather and prove themselves. I think I will understand their psyche better. Got to go, buddy.”

“What do I say then? It’s been an absolute honour knowing you.”

An overwhelmed Ajay bowed and touched Singh Sir’s feet.....

A shuttle-cock that fell near his feet broke Ajay’s chain of thoughts. He felt so proud seeing Singh Sir engrossed in rebuilding his many humpty-dumpties, awaiting their opportunities. He said to himself,

“Humpty Dumpty though had a fall,

Humpty Dumpty stands so tall.

Despite enduring hardships and pain,

Humpty Dumpty is a winner again.”

-Prachi Mokashi
mokashiprachi@gmail.com

क्षमस्व- डिसेंबर २०२१च्या अंकात प्राची मोकाशी यांच्या लेखातील ‘इंग्लिश संज्ञांचे मराठी रूपांतर व त्यांचा अर्थ’ या बॉक्समध्ये नजरचुकीने ५ क्रमांकाच्या मुद्द्यात संख्यांचे घन टाइप होण्याऐवजी सरळ अंक प्रसिद्ध झाले होते. त्याबद्दल क्षमस्व. तो ५ क्रमांकांचा अचूक मुद्दा पुढीलप्रमाणे-

५. रामानुजन नंबर १७२९ हा एक खास नंबर आहे, कारण याची बेरीज दोन वेगवेगळ्या प्रकारच्या घनांनी होते:
 $१०^३ + ९^३ = १७२९$ आणि $१२^३ + १^३ = १७२९$

THE MIRACULOUS FIVE

Illustrated by Juilee Mahimkar

Long ago, during the Imperial period in China, i. e. the reign of the Qin (छनि) dynasty, there was a small picturesque village along the sea. In this village,

there were five Chinese brothers who lived with their mother in a small house. They weren't any ordinary boys, they looked identical and each

DajiaHao! (Hello everyone). Ms. Panda brings to you the next Chinese fable about five Chinese brothers who skillfully maneuvered and outsmarted an executioner with their special powers. It is a perfect example that all of us can relate to in the recent times of pandemic. While we are staying in our homes, there are many who are battling it outside and risking their lives to ensure that we can stay safe.

one was gifted with one special power.

The first brother, Kim (खिम) Wang (वांग), was gifted with an ability to swallow the sea. The second brother, Lee (ली) had a strong and sturdy iron neck. The third brother, Kenny (खेनी) was extremely flexible and could stretch his legs infinitely. The fourth brother, Kai (खाय) was born fireproof and no fire could ever burn him whereas the fifth brother, Xiao (शियाव) could easily hold his breath for hours at a stretch. Interestingly, no one in the village knew anything about the powers these brothers possessed.

Every day, Kim would go to the sea for fishing. He would return with a bag full of rarest of the rare species and go to the market to sell it. He would fetch a good price for his catch and thus was able to feed his family well.

One of their neighbours, 11-year-old

Maike Zhang (मायखचाना) was curious to know how Kim would manage to get some of the rare species everyday he went fishing. Hence one day, Maike waited outside his little home and rushed to Kim the moment he started to go to the sea. Maike asked, "I want to see you fish as I am curious to know how you manage to get good quality fish every single day. Will you take me along?"

Kim refused Maike saying, "No. I cannot take you with me."

But Maike insisted. Finally Kim agreed. "But on one condition. You will have to leave the fishing area the moment I signal you to do so. You will not ask or wait even for a second," cautioned Kim before setting off.

Maike nodded in affirmation and promised to do as instructed. They set off and the moment they reached the beach, Kim began with his routine – first he swallowed the

sea water, then he walked straight inside and began collecting the fish. Maike was zapped to see it all. He was unable to believe his eyes. By the time he could come to terms, Kim returned to the shore. The moment he saw Kim walking back, Maike rushed inside. His eyes shone like diamonds when he found the rarest aqua species, gems, pearls, shells scattered all around. Kim could not talk, so he signalled Maike to leave immediately, but Maike did not listen. Maike kept stuffing his pockets with as many things as possible.

Kim again tried signalling him, but in vain. Now Kim could hold no longer and had to release the sea water that was swelling up inside him. As a result little Maike got drowned and Kim could do nothing to save him.

On returning home, he saw that villagers were busy looking out for Maike who had gone missing for a long time. An old man sitting under a tree pointed at Kim and said, "I had seen Maike go somewhere with Kim." And people began questioning Kim.

Kim admitted that Maike had accidentally got drowned in the sea and that he could not save him. On hearing this, the villagers demanded that Kim be taken for a trial to the court.

On the day of the judgement, the judge pronounced Kim guilty and gave capital punishment to behead him. Kim pleaded that he must be granted a last wish to go and seek his mother's blessings for one last time. The judge agreed.

Kim returned and his second brother Lee reached the village square where the execution was going to take place. No one could guess that Lee had come instead of Kim as they were very identical. The headsman took out his mighty sword and struck a hard blow to sever the head from the body. There was a loud thud and everyone was surprised to see Lee back on his feet. The sword could not decapitate Lee as he had an iron neck.

Now Lee was produced for a trial as people pleaded that punishment was incomplete. So Lee stood before the judge who pronounced, "An eye for an eye. Since Kim (really speaking, Lee) got saved from the punishment he must be thrown in the deep sea and get him drowned." Lee pleaded that he must be once again granted a last wish to go and seek his mother's blessings for one last time. And the judge agreed.

Lee returned and this time their third brother Kenny reached the beach from where he would be taken

to the deep sea. As soon as Kenny was dropped into the sea, he used his magical powers and stretched his legs long enough to make him stand even in the deep waters. The people on the boat were surprised to see him float on the waves.

Agitated villagers brought Kenny for another trial. The judge, equally agitated, pronounced immolation. Kenny, like his two elder brothers, pleaded to return to their mother, one last time, to seek her blessings. The judge agreed.

Now Kai reached the village square where hay was stacked. He was made to sit on it and fire was lit beneath but since no fire could burn Kai, he stood calm and composed. The agitated villagers insisted that more wood, hay, and inflammatory liquids be poured to infuse more fire, but in vain.

Kai was once again brought in for a trial where the judge pronounced to smother him. He also pleaded to return to his mother, one last time, to seek her blessings. The judge agreed once again.

On the day of the execution their youngest brother Xiao reached the village square. Xiao was locked inside a small room ensuring that he dies of suffocation and hours later they returned to check on Xiao. The

moment the headsman opened the door, Xiao woke up from his deep sleep and walked out unharmed.

He was once again brought in front of the judge who was awestruck and said, "Kim (as they had thought Xiao was Kim), we pronounced you guilty for drowning Maiké and put you through immense hardships to torture you. But every time you were saved which proves that you indeed are innocent. I, hence declare you innocent and release you."

Xiao thanked the judge and rejoiced by their victory returned home to his mother and four brothers.

These sporting siblings exhibited love for brethren and stood together with each other during difficult times. In recent circumstances, we find people around us are going through similar hardships. They are not related to us. We may not be able to do anything directly for them now, but it is our moral duty to extend our help to them in all possible ways whenever we get an opportunity. We can thus ensure that all of us lead a safe and healthy life. We will, thus be able to reinstate the lost harmony and make sure that mankind returns to a Corona free life.

-Shweta R. Deshmukh (Ms.Panda)
shwetadesh2025@gmail.com

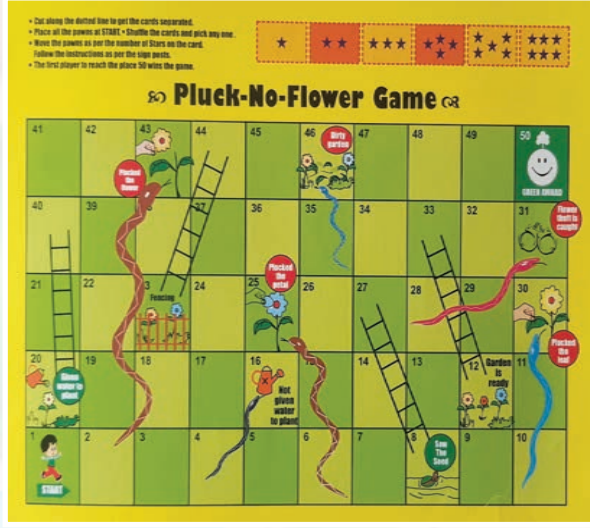
सापशिडी, लुडो, बुद्धिबळ, कॅरम असे बैठे खेळ तुम्ही खेळत असाल. कुणी शोधले हे खेळ, माहितीये?

बहुतांश बोर्ड गेम हे पार सिंधू संस्कृतीच्या जन्माच्या वेळीच शोधले गेले आहेत. ज्याला आता तुम्ही Indus Valley Civilization म्हणता त्या काळात बुद्धिबळ, सापशिडी हे खेळ शोधले गेले, असे संदर्भ आढळतात.

सापशिडीच्या खेळाला तेव्हा म्हणायचे 'मोक्षपटम्'. पाप-पुण्य म्हणजे काय तर वार्ड गोष्टी व चांगल्या गोष्टी आणि मोक्ष म्हणजे सगळ्या चांगल्या गोष्टी केल्यामुळे मिळते ती शाबासकी! म्हणून या खेळाचे नाव होते 'मोक्षपटम्'. आता जसे प्रत्येक चौकोनात एक, दोन, तीन असे फक्त आकडे लिहिलेले असतात, तसे त्यावेळी प्रत्येक चौकोनात पाप (म्हणजे वार्ड कृत्य) आणि चांगले कृत्य

(पुण्य) असे लिहिलेले असायचे. पाप केले तर सापाच्या पोटातून खाली घसरायचे आणि पुण्य केले की शिडीने वर चढायचे! यामुळे त्या काळात लोकांना काय चांगले करावे आणि काय करू नये याची समज यायला या खेळाची मदत झाली. सुदृढ आणि एकोपा असलेला समाज निर्माण व्हायला सुरुवात झाली. पुढे ब्रिटिशांनी जेव्हा राज्य करायला सुरुवात केली, तेव्हा त्यांना हा खेळ इतका आवडला की त्यांनी तो ब्रिटनमध्ये नेला. ब्रिटनमध्ये Bible ups and down नावाने हा खेळ खेळला जाऊ लागला. मग त्याचे नाव Chutes (उच्चार शूट्स) and Ladder असे केले गेले. १९४३ साली मिल्टन ब्रॅडली आणि कंपनीने पहिल्यांदा या खेळाला

व्यावसायिक स्वरूपात बाजारात आणले. कालांतराने Snakes and Ladder असे याचे नामांतरण होऊन त्याचा जगभर प्रसार झाला. प्रांतानुसार चांगल्या, वाईट या संकल्पना बदलतात. त्यावरून वाद होऊ नये, शिवाय सर्वांना हा खेळ आपलासा वाटावा म्हणून मग पटावर फक्त आकडे ठेवण्यात आले. आणि जगभर हा खेळ लहान, मोठे सर्वांना आवडू लागला.

आहे ना मजा ?

हा खेळ आता अनेकजण नवीन काही शिकण्यासाठीचे साधन म्हणून वापरतात. खाण्याच्या चांगल्या/वाईट सवयी, स्वच्छतेच्या सवयी, चांगले/वाईट वर्तन अशा गोष्टींची जाणीव लोकांना करून देण्यासाठी या खेळाचा सर्रास वापर केला जातो. आमच्या 'किबुक्स' या प्रकाशन संस्थेने झाडांची आवड निर्माण व्हावी म्हणून पर्यावरणावर प्रेम करणारी सापशिडी तयार केली आहे.

-सोनाली कोलारकर-सोनार
sonalisk73@gmail.com
(ज्येष्ठ पत्रकार)

विरंगुळा

बाहेर भटकायला जायची
इच्छा नसते जेव्हा..
हमखास पुस्तक माझ्या
हातात असते तेव्हा..

कपाटातील पुस्तकं माझी
लहान मुलागत,
येता जाता उठता बसता
असतात खुणावत..

कथा, कविता, ललित
चरित्र, नाटक, कादंबरी..
पुस्तकांची न्यारीच दुनिया
माझ्या चिमुकल्या घरी..

पुस्तकांची भूक माझी
आहे खरंच मोठी,
पुस्तकांच्या नेहमीच
होतात भेटीगाठी..

पुस्तक हातात पडताच
नसतोच मी माझा,
वेगळ्याच अद्भुत विश्वाचा
मी होऊन जातो राजा..

विरंगुळ्याचे क्षण माझे
पुस्तकांनी होती गंधित,
लिहितो मी कथा कविता,
माझ्याच आगळ्या धुंदीत..

-एकनाथ आव्हाड
eknathavhad23@gmail.com

वाचकांमध्ये 'वयम्'ची लोकप्रियता वाढत आहे. 'वयम्'चे सभासदत्व घेण्यास उत्सुक असलेल्यांच्या सोयीसाठी आमच्या प्रतिनिधींची ही यादी. हे 'वयम्' प्रतिनिधी म्हणजे 'वयम्'चा प्रसार प्रेमाने करणारे दूत आहेत.

'वयम्' प्रतिनिधी

<p>पुणे (चिंचरी-पिंपवड) सुप्रिया पुराणिक 7030360758</p>	<p>अलिबाग श्रुती संतोष बोंद्रे 9423381129</p>	<p>बुलडाणा नरेंद्र लांजेवार 9422180451</p>
<p>गोरेगाव-मुंबई अनघा अनिल चंद्रात्रे 8080550353</p>	<p>रत्नागिरी गार्गी केदार देवस्थळी 9404331020</p>	<p>कोल्हापूर डॉ. धनश्री खाडे 9604636893</p>
<p>अंधेरी-मुंबई प्रदीप पाटील 9819063069</p>	<p>कणकवली-मालवण सुषमा केणी 9284035326</p>	<p>अकोला उत्कर्ष जैन 9850263103</p>
<p>गिरगाव-मुंबई मेसर्स बी.डी.बागवे एजन्सी 7506000869</p>	<p>वेंगुर्ला-सिंधुदुर्ग मधुरा नित्यानंद आठलेकर 9405925454</p>	<p>SWS फायनान्शियल सोल्युशन्स प्रायव्हेट लिमिटेड</p>
<p>वरळी-मुंबई संजना चव्हाण 9221969336</p>	<p>परभणी राजेश वि. कांबळे 8624904747</p>	<p>नाशिक रुपाली कुलकर्णी 9011896681</p>
<p>डोंविवली सुनिल पांचाळ 9930016920</p>	<p>कराड संजय पुजारी (डॉ.कल्पना चावला विज्ञान केंद्र) 9226163260</p>	<p>मुंबई किशोर काळे 9869239940</p>
<p>कल्याण डॉ. योगेश जोशी 9757077614</p>	<p>नांदेड शिवाजी आंबुलगेकर 9423440598</p>	<p>ऑनलाइन इंग्रजी बोलायला शिकण्याची 'वयम्'च्या वाचकांसाठी सुवर्णसंधी. केवळ 2000/- रुपये भरा आणि एक महिना ऑनलाइन क्लास आणि दोन वर्षांसाठी 'वयम्'चे सभासदत्व मिळवा. विद्यार्थी, शिक्षक, महिलांसाठी स्वतंत्र बँच.</p>
<p>कल्याण विकास वाचनालय (DSK) 9819931421</p>	<p>लातूर ज्ञानप्रकाश बालविकास केंद्र 9421693089</p>	<p>संपर्क- प्रा. श्रुती राजे 8421113111 9822240106</p>
<p>बदलापूर नेत्रा नरवणे 9604677297</p>	<p>लातूर वैद्य जयश्री कुलकर्णी 9326190749</p>	

कल्पक, चौकस
किशोरांचे मासिक

अहम् आवाम्

वयम्

आपणांकार

न्यू वंदना को. ऑप. हाऊसिंग सोसायटी, ३रा मजला,
लालबहादूर शास्त्री मार्ग, वंदना सिनेमाजवळ, ठाणे ४०० ६०२
दूरध्वनी : ०२२-२५९८६२७०/७१/७२/७३
'वयम्' मोबाइल : ९१३७१२८९१५ राजेंद्र : ९९२०७२४६२७
इ-मेल : info@wayam.in
वेबसाइट : www.wayam.in

सभासद नोंदणी फॉर्म

१० + १ दिवाळी अंक

नोंदणी क्रमांक : दिनांक :

नाव :

पत्ता :

..... पिन कोड :

जवळची खूण :

फोन : इमेल :

जन्मतारीख : इयत्ता :

शाळा :

वर्गणी जमा केल्याचा तपशील

चेक नं. : बँक व बँक शाखा :

चेक दिनांक : रुपये :

'वयम्'च्या ऑनलाइन सबस्क्रिप्शनसाठी माहिती-

Labindia Analytical Instruments Pvt. Ltd.

Axis Bank, Thane | CC A/C No.: 911030017556004 | IFSC : UTIB0000061

चेक / डिमांड ड्राफ्ट : लॅबइंडिया अॅनॅलिटिकल इन्स्ट्रुमेंट्स प्रा.लि.

(Labindia Analytical Instruments Pvt. Ltd.) या नावाने काढावा.

सही :

'वयम्' मासिकाचे वर्गणीदार झाल्याबद्दल धन्यवाद! 'अहम् आवाम् वयम्' जानेवारी २०२२ | ५१

**TENT
TREAT**

Hurry up get
10%
Discount on
Group Booking

*Luxurious
Tent Stay*

PLACE TO VISIT-
Kothare Sand Beach, Dabhol Rocky Beach,
Chandika Cave Temple, Boat Ride, Trekking.

CUISINES-
We Serve Authentic Konkani Food, Veg & Non Veg.
Enjoy home made style food.

FOR BOOKING CONTACT US:
📞 9167301524
🌐 www.tentotreat.com

Follow us: